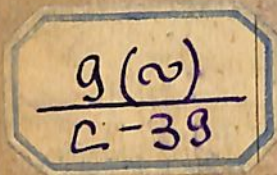

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ
ԾՐԱԳՐԻ
ՆԱԽԱԳԻԾ-ԿՈՆՍՊԵԿՏ

1. Պատմության ծրագրի նախագծի կերտման
յեվ յեղած դասագրքերով պարապելու մասին
2. Հին դարի պատմություն
3. Միջին դարի պատմություն
4. Միջին դարի վերջը յեվ անցումը նոր ժա-
մանակների

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՎ ՀԱՅԷԼԼՈՒՄԻՆԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ԿՈՂՄԻՏԵ

23 JUN 2005

9(∞)

Ը-39

սր.

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ
ԾՐԱԳՐԻ
ՆԱԽԱԳԻԾ-ԿՈՆՍՊԵԿՏ

3627 1007
31367

1. ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԺՐԱԳՐԻ ՆԱԽԱԳԻԾԻ ԿԻՐԱԾՄԱՆ ՍԵՎ ՍԵՂԱԾ ԴԱՍԵՂՐՁԵՐՈՎ ՊԱՐԱԳԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ
2. ՀԻՆ ԴԱՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ
3. ՄԻՋԻՆ ԴԱՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ
4. ՄԻՋԻՆ ԴԱՐԻ ՎԵՐՋԸ ՍԵՎ ԸՆՁՈՒՄԸ ՆՈՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԻ

ՀԱՍՏԱՏՎԱԾ Ե ՀՍԽՀ ԼՈՒՍԺՈՂԿՈՄԱՏԻ ԿՈՂՄԻՑ

ԼՈՒՍՊԱՐԲԱՐԱՏ
ՅԵՐԵՎԱՆ 1934

201

ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԵՐԱԳՐԻ ՆԱԽԱԳԵՒԻ ԿԻՐՈՒՄԱՆ ՅԵՎ ՅԵՂԱԾ ԴԱՍԱԳՐԵՐՈՎ ՊԱՐԱՊԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հրապարակվում է պատմութեան նոր ծրագրի նախագիծը, առաջմաս միայն 5, 6 և 7-րդ դասարանների համար. մնացյալ դասարանները (8, 9, 10-րդ) համար գործադրութեան մեջ մնալու յե անցյալ տարի տպագրված ծրագիրը մինչև նորի հրապարակումը: Նույնը պետք է ասել նաև ԽՍՀՄ-ի գաղութային և կիսագաղութային ժողովրդների և Հայաստանի ու Անգրիկովկասի պատմութեան ծրագրերի մասին, վորոնք համապատասխան կարգով ընդունվելուց հետո պարբերաբար պետք է հրատարակվեն: Մինչ այդ պետք է ղեկավարվել դարձյալ անցյալ տարվա պատմութեան ծրագրի ԽՍՀՄ-ի և Հայաստանի պատմութեան հավելվածներով: Պատմութեան նոր ծրագիրն, այն փաստաթուղթն է, վորը հրապարակվեց «За Ком. Просвещен.» իբրև հին աշխարհի և Միջին դարերի համար կազմվելիք դասագրքերի նախագիծ կոնսպեկտը, վորով և դործի յե վերածվում Համկոմկուսի մայիսի 16-ի վորոշումը պատմութեան և աշխարհագրութեան դասավանդման մասին: Այս կապակցությամբ անհրաժեշտ է նշել, վոր առաջին անգամն է, ինչ մեր դպրոցներին տրվում է այսպիսի մանրամասն ու բազմակողմանի ծրագիր, յերբ չոր ու ցամաք սոցիոլոգիական սխեմաների փոխարեն մեր աշակերտը ձեռք է բերում պատմական գիտելիքների համեմատական լրիվ ըմբռնում, բազմակողմանիորեն ծանոթանում պատմական դեպքերի և դեմքերի հետ, յուրացնում պատմական խորհուրդիայի և դեպքերի հաջորդականութեանը: Այնինչ հրապարակի վրա

Սրբ. Ա. Հակոբյան

Պատմության

Գլուխ 496

Պատմություն 1363

Տիպատ 1000

յեղած և առայժմ մինչև 35—36 ուս. տարին իբրև հիմնական դասագրքեր գործադրվելու յեն նախկին ծրագրով լույս տեսած դասագրքերը (Նիկոլսկի, Կուկովսկի-Տրախտեմբերգ, Եֆիմով և Ֆրեյբերգ), (չհաշված Պակրովսկու «Ռուսաց պատմության ուրվագիծը»), վորոնք դեռ չեն համընկնում նոր ծրագրին. ըստ վորում նոր ծրագրով (5, 6 և 7 դասաբաններում) պարապելու համար անհրաժեշտ է պահանջվող նյութը լրացնել այլ աղբյուրներից, գլխավորապես Վիպերից, Պետազործելով նրա պատմական խրոնոլոգիան և դեպքերի նկարագրությունը:

Բացի Մ.Ն. Պակրովսկու «Համառոտ ուրվագիծ ուսաց պատմության» դասագրքից (վորի մասին, դեռ իր ժամանակին Վ. Ի. Լենինը Մ. Ն. Պակրովսկուն դրած նամակում արել է իր նշանավոր և արժեքավոր դիտողությունը, վորոնք կուսակցության վերջին վորոշումների հետ դարձան մեր դպրոցական աշխատանքների և առհասարակ պատմության ֆրոնտի վերակառուցման հիմնաքարը), պատմության մնացած դասագրքերը բաց թողնվեցին միայն մի տարվա համար, հնարավորություն տալով ստուգելու նրանց դպրոցների մասնայական պրակտիկայի բովում. — դրանք են՝ 1. 5-րդ դասարանի պատմության կուրս՝ ակադեմիկ Նիկոլսկի — Մինչ դասակարգային հասարակություն, Հին Արևելքը, Անտիկ աշխարհը. 2. վեցերորդ և յոթերորդ դասարանների համար՝ Ա. Կուկովսկի և Ռ. Տրախտեմբերգ — Ֆեոդալիզմի եպոխան. 3. 8-րդ դասարանի կուրս՝ Ա. Յեֆիմով և Ն. Ֆրեյբերգ — Արդյունաբերական կապիտալիզմի եպոխան: 9-րդ դասարանի կուրսի՝ իմպերիալիզմի և պրոլետարական հեղափոխության եպոխայի դասագիրքը լույս չտեսավ:

Անցնող տարեշրջանում վերոգրյալ դասագրքերի կապակցությամբ ինչպես Ռուսաստանում նույնպես և մեզ մոտ մեթոդական բյուրոներից, ուսուցչական սեմինարներից և առանձին դասատուներից ստացված են

բաղմաթիվ դիտողություններ ու կարծիքներ, վորոնք վերաբերում են նրանց ինչպես հիմնական կառուցվածքին, բնութիւնին, նույնպես և լեզվամանկավարժական խնդիրներին: Ամփոփելով յեղած բոլոր դիտողություններն ու զնահատականները, հետևյալ հիմնական սխալներն ու թերությունները կարելի չէ նշել, վորոնք անհրաժեշտ է նկատի ունենալ այս տարվա ուսուցման ընթացքում:

1. Ակադեմիկ Նիկոլսկու դասագիրքը, չնայած իր անպայման մի շարք նվաճումներին, զերծ չէ խոշոր թերություններից: Նախ այն կարծեք ավելի շուտ կազմված է մեծահասակների և վոչ թե 12—13 տարեկան 5-րդ դասարանի աշակերտների համար: Այս դասագիրքն ինչպես իր ստորաբաժանումներով, նույնպես և այդ առթիվ տրված բացատրություններով չի համապատասխանում 5-րդ դասարանի աշակերտների ունակություններին. որինակ այն՝ գլխում, վորտեղ խոսվում է լեզվի, խոսքի ծագման մասին (այն ձևով ինչ ձևով գրված է) ամենևին անհրաժեշտ չեր բերել մարքսիզմի կրասիկների կարծիքը լեզվի ծագման մասին, առավել ևս խոսել Մառի հարեթական թեորիայի մասին:

2. Դասագրքում պատմական խոշորագույն դեպքերի մասին չկան կենդանի և հետաքրքիր նյութեր, յեղածն էլ պատմվում է շատ չոր ու ցամաք ձևով, — ինչպես որինակ՝ Ալեքսանդր Մակեդոնացու, Կյուրոսի, Գրակչոս յեղբայրների մասին խոսում է միայն շատ թուուցիկ և իմիջիայլոց. 3. դասագրքի լեզուն չունի պատկերավոր գեղարվեստական վոճ, պատմելու ձևը կենդանի և հետաքրքիր չէ, և վերջապես կան անհամապատասխան և անհաջող նկարներ. որինակ իբրև նմուշ յեղիպտական գյուղացիական շարժման տրվում է ֆեոդալների միջև յեղած պայքարն արտահայտող նկարը, փոխանակ վառ գույներով վեր հանելու գյուղացիների վրա բարդված պարտավորությունները (կողը,

բեգյաւոր)։ Դասագրքում բացակայում է Զինաստանի քարտեզը։

3. Յեթե ակադեմիկ Նիկոլսու դասագիրքն ընդհանուր առմամբ ընդունելի յէ համարվում, ապա Կուկովսկու և Տրախտեմբերգի դասագիրքն արժանանում է ընդհանուր բացասական գնահատականին։ Յեւ այս միանգամայն տեղին է և իրավացի։ Բոլորի կողմից ասվող և արդեն անառարկելի դարձող առաջին դիտողութիւնն այս գրքի մասին այն է, վոր նա վոյթե կոնկրետ յերկրների պատմութեան է վերաբերում, այլ չարագրում է յեվրոպական Փեոդալիզմի սխեմատիկ կուրսը, ըստ եյութեան մնալով հասարակական ձևերի զարգացման պատմութիւնն, արտահայտելով սոցիոլոգիական դպրոցի հիմնական գիծը։ Մի շարք կարեւորագույն դեպքեր և պատմական իրեքագրութիւնները արված են ամենաընդհանուր ձևով, առանց կոնկրետ հիմնավորման. այսպես որինակ սովորողների համար հայտնի չի դառնում թե վորտեղից և ինչպես առաջ յեկան Փեոդալական Անգլիան և Ֆրանսիան, իսկ մի շարք յերկրներ բոլորովին բացակայում են, կամ նրանց մասին խոսվում է միայն ընդհանուր ակնարկով, — ինչպես որինակ Բալկանյան և Սկանդինավյան թերակղզու յերկրները, Ռումանյան պետութիւնը, Արաբիան։ Միանգամայն բարդ և տվյալ դասարանների աշակերտների համար անհասկանալի ձևով են շարադրված քաղաքներում տեղի ունեցող դասակարգային պայքարի դրվագները, մասնավորապես չոմպիւնների ապստամբութիւնը Ֆլորենցիայում։ Անբավարար է տրված «Ազատութիւնների մեծ խարտիայի» փաստական կողմը. նույնքան բարդ ու խճճված ձևով է խոսում նաև կապիտալի նախասկզբնական կուտակման մասին։ Վերջապես այստեղ ավելի քան նախորդ գրքում լեզուն բարդ է, ծանր, սխեմատիկ, չոր ու անկենդան։ Իսկ յեթե սրա վրա ավեացնենք նաև հայերեն թարգմանութեան ստեղծած հալելյալ դժվարութիւնները՝ լեզվի

հնամտութիւնը և այլն, ինքնին հասկանալի կդառնա այն գրութիւնը, վորի մեջ ընկնում են այս դասագիրքն ողտազործողները։

Իբրև հիմնական թերութիւն եֆիմովի և Ֆրեյերգի դասագրքի՝ նշվում է նրա ընդհանուր և համեմատական վերացական բնույթը, դերազանցորեն եպիսոպի դազաթնային հարցերի լուսարանմամբ բավարարվելը և դեմքերի ու վորոչ դեպքերի (որինակ 1848—49 թ.թ. հեղափոխութիւնների, Փարիզյան կոմունայի) թույլ փաստարկումը։

Բայց յեթե մեր ուսուցչութեան հիմնական մասսան ճիշտ մոտենար դասագրքերին և ճիշտ ու սխտեմատիկ աշխատեր նրա վրա դպրոցում, ապա այնուամենայնիվ հնարավոր կլիներ այս կամ այնտեղ, այս կամ այն գործում կատարված սխալներին վերահասու լինել։ Այս ուղղութեամբ կատարված սխալները հիմնականում յերկու խմբի կարելի յէ բաժանել։

Առաջին սխալն այն է, վոր դասատուներից վոմանք հանձին գործածութեան դրվող նոր դասագրքերի մասնկալարժեքական պրոցեսում տեսան իրենց դերի ու մասնակցութեան կրճատումը և իրենց աշխատանքի հիմքը դարձրին միայն տվյալ գիրքը, կենտրոնացնելով դրա շուրջը վոչ միայն աշակերտի տնային և դասարանական աշխատանքները, այլև իրենց գիտելիքները սահմանափակեցին դրանով, մնալով գերազանցորեն տվյալ գրքի սահմաններում, պաշտպանելով նրա և ճիշտ և սխալ գիրքավորումները, զանց առնելով նրա թերութիւնները։ Ի՞նչին հանգամ այդ պրակտիկան։ Այս հանգամ այն բանին, վորի մասին Լենինը դեռ տարիներ առաջ զգուշացնում էր՝ ինքնախոսի։ Մնալով ինքն իրեն աշակերտութիւնը դնաց ամենահեշտ դիմադրութեան ճանապարհով, գրքի ամբողջ բովանդակութիւնը միայն մեխանիկորեն յուրացնելով։ Մնալով առանց զեկավարի, առանց բացատրողի, հիմնավորողի ոգնութեան, իր բախտին թողնված և կամ այս ձևով միայն «ինքնու-

ընդհանուր աշխատող աշակերտը չէր կարող պարզել իր համար գլխավոր հարցերը, խուսափել մանրամասնություններից և ձեռք բերել ճշգրիտ ըմբռնում թեկուզ պատմական եյական խնդիրների մասին: Բացի այդ, աշակերտության կողմից մեխանիկորեն յուրացվող և մեծ մասամբ միայն հարց ու պատասխանի ձևով ստուգվող նյութը մոռացվում էր ամենակարճ ժամանակում: Այսպիսով պատմական առարկան, վորը պիտի դառնար աշակերտի աշխարհաըմբռնման կարևորագույն գործոնը զրկվում էր իր առաջատար դերից և նման «մեթոդամշակման» հետևանքով հասնում բացասական հետևանքների: Ինչ խոսք, վոր այս ձևը ավելի քան դատապարտելի չէ դառնում, յեթե այն գործադրվում է մանավանդ 5, 6 և 7-րդ դասարաններում, ուր աշակերտությունը դեռ ըստեյության ինքնուրույն աշխատանքի լիովին ընդունակ է: Այս ձևի մեթոդամշակման ամենավատ տեսակն է հանդիսանում աշակերտի դասարանական տեսքում դասագրքերից կատարված արտագրությունը, վորի ոգնությամբ վերջինս դասարանում պատմում է համարյա թե անգիր սերտած իր դասը:

Յերկրորդ սխալն արդեն հանդիսանում է առաջինի կատարյալ հակադրությունը: Այս դեպքում արդեն դասատուների մի այլ կատեգորիա, — վախենալով, վոր աշակերտներին կապելով միայն գրքին, մղելով նրան ինքնուրույն աշխատանքի ինքը կարող է մեղադրվել դատապարտված լաբարատոր մեթոդների գործադրման մեջ, — դիմում է գերազանցորեն պատմողական ձևին, փորձ է անում իր յերկար ու բարակ զրույցների, իր կազմած կոնսպեկտի և այլ գլխողությունների միջոցով մշակել դասը. այսպիսով ժամանակի մեծ մասն անցնում է անոգուտ նյութերի թերադրությամբ: Այս ձևի աշխատանքի որինակ կարող են ծառայել պատմության դպրոցական տետրակները, վորտեղ հաճախակի դուր կարող էք հանդիպել դեմքերի, դեպքերի յերկրորդական այնպիսի մանրամասնությունների, վորոնց մեջ

այսու—ամենայնիվ բացակայում է դասակարգային հիմնական գիծը:

Վորտեղ պետք է փնտռել դասագրքի այսպիսի աննպատակահարմար և սխալ ոգտագործման, մեթոդական սխալ մոտեցման հիմնական պատճառները: Այս յեկույթի հիմնական պատճառը նախ և առաջ մեր պատմության դասատուների զգալի մասի ունեցած պատմական թերի կրթությունն է, յերկրորդ պատմության դասագրքի դերի ու նշանակության և դասագրքի ծրագրի հետ ունեցած որդանական կապի չըմբռնումը:

Ինչպես նկատեցինք վերևում դասատուների մի մասը փաստորեն ծրագիրը փոխարինեց դասագրքով. նրանք ոկսեցին պատմության դասերը կառուցել բացառապես դասագրքով, ըստ վորում պատմական պրոցեսի կարևորագույն անցքերը գուրս ընկան մշակումից կամ փոխարինվեցին յերկրորդական մանրամասներով: Մինչդեռ ծրագիրն է, վոր նշում է պատմական պրոցեսի ուղղությունը, դասատուներին մատնանշում գլխավոր ուղղեսյունները. իսկ դասագրքն այս բազայի վրա շարադրում, կոնկրետացնում է պատմական պրոցեսը, տալիս նրա փաստական կողմը և այդ բոլորի հիման վրա միայն հանգում ընդհանուր յեզրակացությունների, վորոնք բաց են անում ծրագրային կետի փակագծերը և ծափալուծ դարձնում նրա համառոտ բնորոշումները. ըստ վորում ծրագրի հիմնական դիրքավորումից յեկնելով է, վոր պետք է բաժանել դասագրքի նյութերը: Ահա թե ինչու հսկայական նշանակություն ունի դպրոցական պատմության դասավանդման համար ուսուցչի պատմածը, վորի ընթացքում նա ծանոթացնում է աշակերտներին տվյալ պատմական պրոցեսի ղեկավար դեպքերին, պատմական վիթխարի շղթայից առանձնացնում, ջոկում է հիմնական և կարևոր իրերադրությունները, — այսինքն պատմական այն առանցքը, վոր հնարավորություն է ընձեռնում ըմբռնել տվյալ ամբողջ պատմական պրոցեսը: Իսկ այսպիսի դաս կամ գրույց

մշակելու համար դասատուն պարտավոր է ուսումնա-
սիրել ծրագիրն ու դասագիրքը (մինչդեռ ինչպե՞ս հե-
տադուսությունները պարզել են, նույնիսկ ուսումնական
տարեվերջում մեր մի շարք դպրոցների պատմության
դասատուները ծրագրի յերեսը չեն տեսել), անգամ այն
չեն թերթել), ապա ինքնուրույն կերպով մշակել, ու-
սումնասիրել տվյալ շրջանին վերաբերող նյութերը,
հաբտացնել այն մարքսիզմի-լենինիզմի կլասիկների՝
Մարքսի, Ենգելսի, Լենինի, Ստալինի պատմական աշ-
խատություններով։ Այս բոլորից հետո արդեն դասա-
տուն տվյալ նյութը մեթոդապես պետք է ձևավորի և
պատմի դասարանում, անպայման նյութի (դասի)
հիմքը պահելով դասագրքի նյութը։ Այս ձևով դասա-
վանդվող դասը հնարավորություն կտա աշակերտու-
թյան ճիշտ և ամփոփ դադափար կազմել պատմական
տվյալ պրոցեսի մասին։ Դասատվի սղնությամբ և նրա
տված բացատրություններով ու լրացումներով յուրաց-
նելով դասագրքի տվյալ հոդվածը, աշակերտները կա-
րող կլինեն գատել, յուրացնել առաջատար խնդիրները
և դասի հանգուցային կետերն ու գլուխը չկորցնել մասն-
բաժաննությունների մեջ։ Ծրագրի և դասագրքի նման
միասնության պահպանման դեպքում առաջատար դե-
րը պետք է պատկանի ծրագրին։

սը: Այս նոր ծրագրով պարագլխիս դասատուն մշտապես կարիք ունի պահանջվող նյութի կեսից ավելին ձեռք բերել այլ աղբյուրներից, ըստ վորում ամեն մի դաս պատրաստելու պահանջը դառնում է նրա համար կենսական խնդիր:

զննական իրերի շուրջը տարվող աշխատանքները:

Հարկավ կենդանի, հետաքրքիր և աշխույժ դաս կազմակերպելու համար հանձնարարվող վերողբյալ մեթոդը չի բացառում ամենևին այլ ակտիվ մեթոդների գործադրումը: Պատմական նյութը չափազանց բազմազան է, այդ բազմազանություններն իրա մեջ ընդգրկում է պատմությունյան յուրաքանչյուր դասագիրքը: Նա բովանդակում է դասակարգային պայքարի վիթխարի շղթայի այլև այլ հանդույցները, պատմական պրոցեսի շարժիչ ուժերի անալիզը, պատմական փաստաթղթեր, պատմական իլյուստրացիաներ և քարտեզներ, և ահա այս հանգամանքն ինքնին պայմանավորում է նաև բազմապիսի ակտիվ մեթոդների գործադրում, մեթոդներ, վորոնք կնպաստեն տվյալ նյութի հաջող վերարտադրման և յուրացնելու գործին:

Այժմս մի քանի որինակներով պարզենք թե ինչպես է հարկավոր ոգտագործել դասագիրքը տարբեր դասարաններում:

Հինգերորդ դասարանի կուրսից վերցնենք թեկուղ § 86 «Աթենական ստրկատիրական դեմոկրատիան» — (Նիկյուսիու դասագիրք): Այս հատվածը համապատասխանում է ծրագրի «Ստրկատիրական դեմոկրատիա քաղաքական կարգը Աթենքում» քեմային: Դասատուն այս յենթագլխի բովանդակությունը մի քանի հարցերով առանձնացնում է, ապա զատում դրանցից կարևորագույն և առաջատար հարցերը և աշակերտների ուշադրությունը կենտրոնացնում հենց այդ հարցերի վրա: Վերողբյալ ամբողջ յենթագլուխը կարելի յե ընդգրկել հետևյալ հարցերում՝

1) Ստրկատիրությունը զարգացումն Աթենքում ինչպեղեցություն ունեցավ գյուղացիություն և արհեստավորներին վիճակի վրա. 2) ինչու աթենական իշխող դասակարգերի համար գլխավոր փտանդ պետք է հանդիսանար քաղաքներում համախմբված հողազրկված գյուղացիների և արհեստավորների միացյալ մասսայի ուժը:

3) Պերիկլեսի ձեռքով քաղաքական ինչ ուեֆորմներ կիրառվեցին և հոգուտ վոր դասակարգերի: Այս յերեք հարցերից առաջատարն ու հանդուցայինը հանդիսանում է յերրորդ հարցը, վորի շուրջը համապատասխան փաստաթղթերի և իլյուստրացիաների ոգնությունը պետք է մշակվի նաև գրավոր աշխատանքը: Մինչ այդ, աշակերտներն արգեն սովորել եյին Աթենքում տեղի ունեցող դասակարգային պայքարի ետապները, ընդվորում նոր միայն յուրացված հարցը յեզրափակումն է նախորդ շրջանի, և պատմական վորոշ եպոխայի ամփոփումը: Այս իսկ պատճառով դասատուն տվյալ նյութը պատմելու ընթացքում յեղնում է աշակերտների համար արգեն ծանոթ նյութից և առանձնապես մանրամասն և ուշադիր բացատրում յերրորդ հարցը, այս կապակցությամբ առանձին ուշադրություն դարձնելով առաջին հայացքից անհարկը թվացող ստրկատիրություն և դեմոկրատիա բառերի վրա ու մեկնաբանում նրանց դասակարգային բովանդակությունը: Այս ավելի քան ցայտուն կերպով կարելի յե ցույց տալ Պերիկլեսի կատարած ուեֆորմի որինակով, յերբ քայքայված արհեստավորները և հողազուրկ գյուղացիությունը մասնակցություն բերին ստրկատիրական պետության գործերում պետական գումարներից վարձատրվելով: Այնուհետև դասատուն ընդգծում է աթենական պրոլետարիատի և ժամանակակից ինդուստրիալ պրոլետարիատի տարբերությունը: Այս ձևով աշակերտությունը պարզ և հաստակ պատկերացում կունենա աթենական ստրկատիրական պետության մասին և այլևս նրա համար տարորինակ չի հնչի դեմոկրատիա և ստրկատիրություն բառերը: Դասատուի առաջարկով աշակերտներն առանձնապես ուշադրություն պիտի կարդան 190 էջի յերկրորդ պարբերությունը, այնքան վորքան աշակերտներն այս պարբերության մեջ կդտնեն թեմայի անհրաժեշտ պատասխանը: Նյութերի մշակման դեպքում անհրաժեշտ է լիովին ոգտագործել դասագրքի այդ շրջանին վերաբերող նկար-

ները (նկար 45՝ ստորուկները հանքերում աշխատելիս, նկար 47՝ դարբինն աշխատանքի ժամանակ, նկար 49՝ ձիթենի հավաքելիս), նկարներ, վորոնք պատկերացնում են ստրկի, գյուղացու և արհեստավորների աշխատանքը:

Առանձնապես կարևոր է ակադեմիկ Նիկոլսկու դասագրքի նյութերի մշակումը, վորովհետև այս դասագիրքն ունի մի շատ աչք ծակող պակասություն, ինչպես նախորդ նկատեցինք, նա դժվար է ու բարդ 5-րդ դասարանի տարիք ունեցող աշակերտներին հարմ և այս մասնավորապես Հունաստանի պատմության բաժնում:

6-րդ դասարանի կուրսից վորևե թեմա մշակելու իբր գրինակ կարելի չէ վերցնել (Դասային միավետություն կազմակերպումն Անգլիայում» (§ 19.— Կուկովսկու դասագիրքը): Ծրագիրն ամենից առաջ խոսում է Անգլիայի տնտեսական զարգացման մասին, մինչ դասագիրքն այս մոմենտի վրա կանգ չի առնում, բայց վորում հարկադրված անհրաժեշտ նյութերը պետք է փնտռել դասագրքի մյուս հատվածներում: Անշուշտ այս թերությունն է: Այս գեպում դասատուն ստիպված է աշակերտներին հիշողության մեջ վերականգնել դասագրքի 12-րդ հատվածը, ուր խոսվում է «Գյուղացիության և նատուրալ տնտեսության քայքայման» մասին 13, 14-րդ դարերում: Այս նյութն աշակերտները սովորել էին դեռ Ուսում Թայլորի սպասարկության առնչությամբ. բացի այդ, դասատուն պարտավոր է լրացուցիչ կերպով հետևյալ հարցերի վրա բաժանել 19-րդ հատվածի բովանդակությունը, գտնելով նրանց մեջ առաջատար հարցը. 1) վորոնք են Անգլիայի ֆեոդալական պետական կարգերի առանձնահատկություններն Արևմտայնվորական մյուս յերկրների ֆեոդալական պետություններից. 2) ինչու Անգլիայում ֆեոդալները պաշտպանեցին պետական կենտրոնական իշխանությունը. 3) Թագավորական իշխանության ինչ արտոնություններն առաջ բերին ֆեոդալների և քաղաքացիների

անբավականություն 12, 13-րդ դարերում. 4) ինչ պատճառներ առաջ բերին 1215 թ. հեղափոխությունը. 5) ինչ բան է «Ազատությունների Մեծ խարտիան» և ինչ նշանակություն ունի նա Անգլիայի պատմության համար. 6) Ֆեոդալների և քաղաքացիների ազատությունների պաշտպանության համար ինչ հաստատություններ ստեղծվեցին. 7) 13-րդ դարում Անգլիայում տեղի ունեցող դասակարգային պայքարի հիմնական բովանդակությունն ինչի մեջ է կայանում. 8) ինչ բան է պարլամենտը և ինչպես նա կազմակերպվեց 13—14-րդ դարերում: Յույց տրված 8 հարցերից առաջատարը հանգիստնում է 5-րդ հարցը— «Ազատությունների Մեծ խարտիայի» մասին. ահավասիկ խարտիայի շուրջը տեղի ունեցող դասակարգային պայքարի պատմությունն էլ պիտի դառնա տրված յերեք դասերի բովանդակությունը: Դասագրքում դետեղված նյութն այս մասին անբավարար է, այդ իսկ պատճառով դասատուն պարտավոր է յեղած փաստաթուղթն ավելի ընդարձակել և ավելի հիմնավոր ձևով պարզաբանել, կանգ առնելով Սիմոն-Դե-Մոնֆորի հանուն ազատությունների իրադործման տարած պայքարի և նրա վողբերգական անկման վրա քաղաքացիական կռիվներում: Դասագիրքը բավականաչափ ընդգծում է Անգլիայի պատմության առանձնահատկությունը, առևտրի և արհեստների ուժեղ զարգացումը և Լոնդոնի դերը: Հենց այս հարկադրեց ֆեոդալներին համաձայնության գալ քաղաքների հետ, վորի հետևանքով էլ առաջ յեկավ «Ազատությունների Մեծ խարտիան», քաղաք. ազատության և խոշոր քաղաքներին պարլամենտական ներկայացուցիչներ տալու մասին: Դասագրքի դնահատկի մոմենտներից մեկը հանգիստնում է յուրաքանչյուր հատվածի վերջում կրկնողության համար բերված հարցերը: Այնքան, վորքան մենք այստեղ գործ ունենք քիչ ավելի հասունացած աշակերտների հետ, հարցերի քանակը կարելի չէ հասցնել մինչև 6-ի, բայց անպայման առաջատար հարցի մատ-

նանչումով: Ճիշտ աշդպես եւ պատասխանները պետք եւ
տրվեն ավելի-լայն: Հաջորդ հատվածը (դասային միա-
պետութիւնը Ֆրանսիայում) հնարավորութիւն եւ տա-
լիս արդեն ընդհանրացումներ անել և ցույց տալ, վոր
աշդ պրոցեսը միայն անգլիական յերևույթ չեր, այլ
ունէր ընդհանուր բնույթ: Ի դեպ Կուկովսկու դասա-
գրքի նյութերը դասավորված են հակառակ ուղղու-
թյամբ, այն ե նախորոք տրվում ե Փետդալիզմի ընդ-
հանուր բնութագիրը, այնուհետև միայն շատ թեթեա-
կիորեն կանգ առնում առանձին յերկրների Փետդալի-
զացիայի պրոցեսի վրա: Հարկավ սա թե մեթոդապես
և թե մեթոդոլոգիորեն ճիշտ չե: Այստեղ արդեն և
ծրագիրը և դասագիրքը զգալիորեն տարբերվում են
մյուս դասարանների կուրսերի համաչափութիւնից:
Իացի աշդ Կուկովսկու դասագրքի նյութը շատ ցաք ու
ցրիվ ե ու բազմազան: Դասագրքում կան քաղվածքներ
այլ ևայլ վառտաթղթերից, ստատիստիկական տեղե-
կութիւններ և այլն: Նկարներն այստեղ ավելի վատ են
քան Նիկոլսկու դասագրքում, ավելի շատ են ժամանա-
կակից նկարիչների ազատ գործերը քան պատմական
խիական նկարները և իլյուստրացիաները, բայց յեղած
քարտեզներն ու պլանները կարելի յե ոգտագործել և
նրանց որինակով կոնկրետ կերպով ցույց տալ մի շարք
պատմական դեպքեր, ինչպես որինակ ցանկապատման
եյութիւնը և այլն:

Մյուս դասարաններէ համար գնալով նյութն ավելի քան բարդանում է, ինչպես բովանդակութեան և նույնպես և՛ յեզրակացութիւններէ տեսակետից, այս իմաստով եւ պետք է լայնացնել նյութի մշակման շրջանակները, մշակման անալիզն ավելի քան խորացնելով, վեր հանելով այն կապը, վոր կա պատմութեան անցյալ կյանքի և ներկայի միջև, կոնկրետ նյութի մշակման ոգնութեամբ ուժեղացնելով զիալեկտիկական և պատմական մատերիալիզմի տարրերը:

Այժմ մի քանի որինակ 7-րդ դասարանի կուրսից:

Վերջինս թեկուղ «Առաջին գյուղացիական պատերազմը Ռուսաստանում 17-րդ դարում» թեման— Ս. Ն. Պակրովսկու դասագրքի «Գյուղացիական հեղափոխություն» գլուխը: Այս թեմայի բովանդակությունը կարելի չե՛ քաջխել հետևյալ հարցերի վրա.

1) Ինչ դասակարգեր ոգնեցին ինքնակոչ Դիմիտրին
դռամեյ Մոսկվայի գահը. 2) ինչումն է կայանում բուր-
ժուական պատմագրության լեզենդայի իմաստն ինքնա-
կոչ Դիմիտրի մասին. 3) ինքնակոչ Դիմիտրը հոգուտ
դուռդացիության ինչ ուկագներ հրապարակեց. 4) ին-
չով բացատրեյ ինքնակոչ Դիմիտրի անկումը. 5)
գյուղացիության հիմնական մասսան ինչպես զնահա-
տեց բոյարական-վաճառականական թագավոր Վասիլի
Տուշկոյի յերևան գալը: 6) ով եր Բոլոտնիկովը և ին-
չումն եր կայանում նրա ծրագիրը. 7) ինչու յերկու
շրտեր գոյություն ունեյին մեկը Մոսկվայում. մյուսը՝
Տուշկինոյում. 8) ինչ դասակարգային բովանդակու-
թյուն ունեւ Մոսկվայի Բոյարության կնքած դաշին-
քը լեհական թագավորի հետ 9) ինչպես եր նա հեղափո-
խական պրոպագանդ տանում. 10) Բոլոտնիկովի շարժ-
ման պարտության պատճառները. 11) ինչ դասակար-
գային բովանդակություն ունեւ Նիժնի Նովգորոդի
պահեստի բանակը, ում ներկայացուցիչն եր իբրեւ թա-
գավոր բնորված Միխայելը, Տուշկոյի պատրիարքի
տղան, վորն եր Ռոմանովների թագավորության դա-
սակարգային բովանդակությունը): Վերոգրյալ հար-
ցերից հանգույցայինը հանդիսանում և «գյուղացիական
պատերազմը 17-րդ դարում» կետը և նրա առաջնորդ
Բոլոտնիկովին վերաբերող հարցը: Հենց այս հիմնական
հանգույցային հարցերի շուրջն էլ պետք և տարվի նյու-
թի ուսումնասիրությունը: Մ.Ն. Պակրովսկու դասա-
գիրքը դասաւորին հնարավորություն և տալիս աշա-
կերտության համար պարզ և մեկին դարձնել բուրժու-
ական պատմագրության լեզենդի իմաստը, վոր իբր

Թե Դիմիտրի ինքնակույր չեղել և Լեհական կալվածա-
տերերի և կաթոլիկական յեկեղեցու տեղադիրը. (Ста-
вленіе) նույն ճանապարհով դասատուն, հնարա-
վորություն ունի պարզել նաև Ռոմանովների մասին
յեղած լեզենդան, վոր դեռ վոչ շատ առաջ, նույնիսկ
խորհրդային իշխանության որերին աչնպես հաճույ-
քով տարածում եր նախկին տկադեմիկ Պլատոնովը:

Մ.Ն. Պակրովսկու տված բոլոր մեկնարանու-
թյուններն ընթերցողի առաջ լայնորեն բաց են անում
գյուղացիական հեղափոխության պատճառները 17-րդ
դարում, վեր հանում տնտեսական ու քաղաքական այն
կրիզիսը, վոր պետք է հանգեր դրան: Դասագիրքը
տալիս և շարժման վողջ ծրագիրը, վորի կարևորա-
գույն կետերը աշակերտները գրի պիտի առնեն իրենց
տետրակներում, հետագայում այն համեմատելու գա-
լիք գյուղացիական պատերազմի ծրագրի հետ: Այս
խնդրի առնչությամբ Մ.Ն. Պակրովսկու դասագրքի
համար լրացուցիչ նյութ տալիս և կուկովսկու դասա-
գիրքը (§ 47): Վերջապես վերև հիշված հարցերին պետք
է ավելացնել մի խնդիր ևս, վորն առանձնահատուկ է
մեզ հայտնի գյուղացիական բոլոր շարժումների հա-
մար, — դա ապստամբած գյուղացիների կողմից մըշ-
տապես ուրիշ դասակարգերի միջից իրենց համար ա-
վանդարդ, առաջնորդներ փնտրելն է: Կուկովսկու գա-
սագիրքը ցույց է տալիս այն դերը, վոր խաղացին Պաշ-
կովն ու Լյապունովը Բոլոտնիկովի մոտ, ստեղծելով
այնպիսի դրություն, վոր հիշեցնում եր այն ինչ տեղի
Պերմանիայում — գյուղացիական մեծ պա-
տերազմի ժամանակ, յերր ազնվականությունից դժգոհ
առանձին խմբեր (Ֆոն Զիկինգեն կամ Բիրլիխնգեն)
ժամանակավորապես պաշտպանեցին գյուղացիական
ապստամբությունը: Սրանով ընդգծվում է միայն
գյուղացիական շարժման թույլ կողմը, իր շարքերից
յեղած սեփական առաջնորդների, սեփական ավան-
դարդի բացակայությունը և գյուղացիական պատե-

րազմների անխուսափելիությունը մինչև այն մոմենտը,
յերբ նա գտնում է իր առաջնորդին՝ հանձնի պրպե-
տարիատի: Կարևոր է այստեղ հիշատակել և այն, վոր
գասադիրքը քննում է գյուղացիական պատերազմի
խնդիրը Ռուսաստանում վոչ թե առանձնացած, կղզի-
ացած ձևով, այլ Արևմտյան Յեվրոպայում տեղի ու-
նեցած յերևույթների կապակցությամբ. սրանով իսկ
մերկացվում է բուրժուական լեզենդայի թեզը Ռու-
սաստանի ուրույն պատմական ուղիով զարգանալու
մասին, վոր իբր թե հիմնականում պետք է տարբերե-
րան Արևմտաեվրոպական ուղուց:

Վերևում թվարկած նմուշների համաձայն դասա-
գրքի նյութերի ոգտագործումը հնարավոր է միայն այն
դեպքում, յերբ դասատուն իր մանկավարժական աշ-
խատանքների պրոցեսի ընթացքում բազմակողմանիոր-
են կուսումնասիրի իր ձեռքի տակ յեղած դասագիր-
քը, վորը և նրան կրերի դասագրքի անհրաժեշտ գնահա-
տականին: Դասատուների համար իբրև այդ աշխա-
տանքների ուղղեցույց ստորև բերում ենք հետևյալ
հարցերը, վորով և պետք է ղեկավարվել:

1) Դասագրքի կապը ծրագրի հետ: Դասագրքում
կոնկրետացվում են արդյոք ծրագրում նշված պատ-
մական դեպքերն ու պատմական պրոցեսը և վոր հա-
փով. վոր հափով են համընկնում իրար ծրագրի և
դասագրքի հանգուցային հարցերը:

2) Դասագրքում տրված են արդյոք մարքսիզմի,
լենինիզմի կլասիկների դրույթները պատմական դեպ-
քերի պրոցեսի մասին (որինակ Աթենական ստրկատի-
րական դեմոկրատիայի թեմա մշակելիս այն հիմնել
են Լենինի դրույթների վրա, իսկ 1917 թ. հեղափոխու-
թյունն անցնելիս այն հիմնված է ընկ. Ստալինի ցուց-
մունքների (տես «Լենինիզմի հարցերը») վրա 1917 թ.
Ռուսաստանի յուրահատուկ դրության մասին, և այլն:

3) Դասագրքում տրված է սխտեմատիկ կուրս և

այդ կուրսում արտացոլվում է ճնշվածների պայքարն իրենց ճնշողների դեմ:

4) Դասագիրքը խոստում է դասակարգային պայքարի մասին տվյալ ժամանակի կոնկրետ գործիչների գործունեյության և ղեկավարման կապակցությամբ:

5) Դասագրքում վո՞ր չափով է վերհանված այդ պայքարում քաղաքական կուսակցությունների խաղացած դերն ու նշանակությունը:

6) Դասագրքում տրվա՞ծ է տվյալ հասարակության արտադրողական ուժերի պարզ և կոնկրետ պատկերը և նրանց շարժման որենքները և արդյո՞ք դասադիրքն այս խնդրում չի՞ ընկնում սխեմատիզմի մեջ:

7) Դասագրքում ցուցահանվո՞ւմ, վերլուծվո՞ւմ են արդյո՞ք նախընթաց պատմական եպոխաների դասակարգային պայքարի միակողմանիությունը՝ բնդհուպ թինչև արդյունաբերական պրոլետարիատի առաջանալը:

8) Դասագրքում կոնկրետ որինակներով մերկացվո՞ւմ են իդեոլոգիաների դասակարգային բնույթը դասակարգային հասարակության մեջ:

9) Դասագրքում ցուցահանվո՞ւմ է մարքսիզմի լենինիզմի դերն ու նշանակությունը, փորպես մի ուսմունքի, փորը բացատրում է մարդկային հասարակության զարգացման որենքները և սովորեցնում պրոլետարիատին վերափոխել աշխարհը:

10) Դասագրքում տրվա՞ծ են պատմության իսկական որինակներ և նրանք արդյո՞ք որգանապես կապվո՞ւմ են միջազգային պրոլետարիատի կողմից հանուն կոմունիզմի մղած ժամանակակից դասակարգային պայքարի գրվազների հետ:

11) Դասագրքում բավարար չափով տրված է պատմության ժամանակագրական հաջորդականությունը, ստատիստիկական տվյալներ. այնտեղ խոմ չկան եկոնոմիկական մարզանքներ և վո՞րքան նրանք կենդանի թվեր են. այսինքն, պատկերում են նրանք արդյո՞ք

դասակարգային պայքարի խնդիրներ և վո՞ր չափով մեթոդապես ճիշտ են հիմնավորված:

12) Դասագրքում ինչպե՞ս է տրված հաստատվածային մասը և ինչպես պետք է ոգտագործել փաստերի տված նյութերը նրանց միջոցով հիմնավորելու մեր թեզը:

13) Դասագրքում ինչպե՞ս է տրված պատմական քարտեզը և ի՞նչպես պետք է ոգտագործել այն:

14) Դասագիրքը հարուստ է իլյուստրացիաներով (նրանց բնույթը) և ինչպես պետք է ոգտագործել նրանց:

15) Դասագրքի պատմողական լեզուն (վո՞ճը, տերմինոլոգիայի խնդիրը և այլն) ինչ բնույթ ունի:

Ահա այս հարցերի ոգնությամբ մզակելով դասադիրքը և նրանց պատասխանները այլ աղբյուրներից ձեռք բերելով դասատուն հնարավորություն կունենա մինչև նոր ծրագրով լույս տեսնող դասագրքեր ձեռքի տակ ունենալը բավարար աստիճանի վրա դնել պատմության ուսուցումը մեր դպրոցներում 34—35 ուս. տարեչրջանում:

Մանկավարժական բանֆակները տպագրված նոր ծրագրով առաջնորդվելիս այն պետք է բաշխեն հետևյալ կերպ՝

5-րդ և 6-րդ դասարանի կուրսը նրանք պետք է անցնեն 1-ին կուրսում, 7-րդ և 8-րդ (արդյունաբերական կապիտալիզմի եպոխան նոր պատմությունից) 2-րդ կուրսում. իսկ իմպերիալիզմը (նոր պատմությունից) և ՍՍՀՄ-ի պատմությունը 3-րդ կուրսի I սեմեստրում, 3-րդ կուրսի II սեմեստրում լսելով Գաղութային և կիսագաղությերկրների և Հայաստանի ու Անդրկովկասի պատմությունները:

Դասատուների համար իրրե լրացուցիչ ձեռնարկներ հանձնարարվում են.

ՄԱՐԲԱՆԻՍ-ԼԵՆԻՆԻՉՄԻ ԿԼԱՍԻԿՆԵՐԻՑ (ՀԱՅԵՐԵՆ ԼՈՒՅՍ ՏԵՍԱԾ)

- 1 Կ. Մարքս, Ֆ. Ենգելս-կոմունիստական մանիֆեստ
- 2 » » Լուի-Բոնապարտի Բրյուսների 18 Կ.
- 3 » » Կապիտալ հատոր գլուխ 24
- 4 » » Դոկտրին ծրագրի քննադատությունը
- 5 » » Քաղաքացիական պատերազմը Ֆրանսիայում
- 6 » » Քաղաքատնտեսության քննադատության շուրջը
- 7 Ֆ. Ենգելս Ընտանիքի, մասնավոր սեփականության և պետության ծագումը
- 8 Ֆ. Ենգելս Սոցիալիզմի զարգացումը ուսուցիչից դեպի գիտությունը)
- 9 Ֆ. Ենգելս Գերմանական դյուղացիական պատերազմը
- 10 » » Բանվոր դասակարգի դրությունը Անգլիայում
- 11 Վ. Ի. Լենին. Ընտիր լեզուների վեցհատուկը (լույս տեսածները)
- 12 » » » Յերկերի ժողովածու հատոր
- 13 Ի. Վ. Ստալին Լենինի գմի հարցերը
- 14 » » » Ազգային հարցը

ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

1. Մ. Ն. Պակրովսկի Ռուսաց պատմության ամենահամառոտ ուղղագիր 1, II և III մասերը
2. Պրոֆ. Վիպեր Լ. Դասագիրք հին պատմության II Միջին դարերի համառոտ պատմություն, III նոր պատմություն

1. ՀԻՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

5-րդ ԴԱՍԱՐԱՆԻ ՀԱՄԱՐ (120 ժամ).

Ներածություն (4 ժամ).

Վորտեզից և ձեռք բերվում իմացումը մարդկանց անցյալ կյանքի մասին. պեղումներ և հնագիտական նյութեր. հնագույն հիշատակարաններ ու արձանագրություններ: Պատմական և գրական արտադրանքներ ճանապարհորդություններ և ազգագրական նյութեր, հեքյաթներ և ժողովրդական դրույթներ: Թանգարան: Ինչպես և հաշվվում ժամանակը պատմության մեջ:

ՀԻՆ ԱՐԵՎԵԼԲ (35 ժամ).

1. ՅԵԳԻՊՏՈՍ (10 ժամ)

§ 1. Յեգիպտոսի բնությունը և ջրային կառուցումները. — Յեգիպտոսի կլիման: Նեղոսը և նրա տարեկան հորդումները: Հորդումների կարգավորման անհրաժեշտությունը: Ամրարտակներ և պատնեղներ (հողեթմբեր): Զբանքներ և արհեստական լիճ. Մորիտովո լիճը:

§ 2. Վիքիսարի բուրգերի կառուցողներ. — Յեգիպտական պետության առաջացումը. փարավոններ և նրանց արքունիքը: Ստրուկներ: Գյուղացիությունը և նրանց ունեցած պարտավորությունները: Ուսֆույի բուրգի կառուցումը: Սեֆրենի բուրգը և սֆինքսը: Քաղաքներ բուրգերի շրջանում: Ժողովրդական ցատումը լնդդեմ փարավոններին:

§ 3. Յեզիպտական կուլտուրան.— Հիյերոգլիֆները գրությունը և նրանց վերծանումը: Կրոնը: Արվեստը: Գրականություն: Ժողովրդական յերգեր, հեքյաթներ, ասույթներ, (նավախորտակման հանդիպած Սինուսեթը): Վարդապետություն (ուսմունք):

§ 4. Գյուղացիների և ստրուկների ապստամբությունները, գյուղացիական Խեղափոխությունն ըստ ի պովերի: Հյուսիսների արշավանքը և նրանց տերապետությունը Յեզիպտոսի վրա:

§ 5. Նոր քաղաքություն Յեզիպտոսում.— Հաբմոսը և հյուսիսների վտարումը: Փոփոխություններ հաաարակության և պետության կազմում: Կառավարչությունը: Ռազմական կազմակերպություն: Գյուղացիության գրությունը:

§ 6. Փարավոնների նվաճողական արշավանքները.— Տուտմոս 3-րդ և նրա արշավանքները: Ստրկության առումը: Հարստության կուտակում Ամոնի տաճարի և այլ տաճարների կողմից: Թագավորական առևտուր: Նրա մենաշնորհյալ բնույթը: Առևտրական կայաններ: Առևտրի կարգը: Հանդսեպսուդի եքսպեդիցիան: Յեզիպտոսի արտաքին հարաբերությունները:

§ 7. Ամենխոփին IV (Եխնադոն) և նրա ռեֆորմները.— Տաճարների տերապետություն: Ամոնի տաճարի գերը: Տարբեր տաճարների քրմերի միջև յեղած հակամարտությունը: Ամենխանդոնի և նրա կնոջ անձնավորությունը: Կապը նոր ռազմական արիստոկրատիայի հետ: Պայքար հին իշխանական դասերի և քրմերի դեմ: Ազոնեսի նոր պաշտմունքի վերականգնումը: քրմական հին դասի ընդդիմադրությունը: Տաճարների փակումը և նրանց հողերի բռնագրավումը:

Նոր մայրաքաղաքը, հուզումներ Եխնադոնի և նրա գինաստիայի (հարստություն) դեմ: Ոորիմիսեպը և հին կրոնի վերականգնումը:

§ 8. Ռամսես II և նրա պայքարը հիթիսների դեմ.— Հիթիթական թագավորություն. պատերազմը հանուն Սիրիայի: Պայմանագիրը Հանգուչիի հետ:

§ 9. Նոր քաղաքության վախճանը.— Պայքար «ծովային ժողովուրդներին» համար:

Պաղեստինի և Սիրիայի կորուստը: Ներքին պայքար. շահագործողների շարժում: Պայքար քրմերի և ռազմիկների միջև: Յեզիպտոսի անկումը: Յինանսական թեոկրատիան: Արշավանքներ Թեփեյի վրա:

§ 10. Սախյան փարավոններ.— Պսոմեդին, Նեխոն, Առևտրի առումը հարաբերություններ Փյունիկիայի և Հունաստանի հետ:

2. ՄԻՋԱԳԵՏՔԻ ՀՆԱԳՈՒՅՆ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ (8 ժամ).

§ 1. Հարավային Միջագետք. նրա բնությունը և բնակչությունը.— Կլիման և յերկդետյան հովիտ լինելու պատճառները: Սումմերներ կամ շումմերներ և Սումմերական համայնքը: Զրային կառուցումների սխտեմը:

§ 2. Սումմերական իշխանություն.— Նրանց կառավարչության ձևը: Աստվածներ, քրմեր և տաճարներ: Տաճարային տնտեսությունը: Ստրուկներ, գյուղացիներ և արհեստավորներ: Պարտապանային ստրկություն (ստրուկներ պարտքերի դիմաց): Գյուղացիների և արհեստավորների ապստամբություններ: Ուրիակին:

§ 3. Սումմերի և Ակադայի քաղաքությունը.— Սեմիտները Ակադիայում: Շարուկին և նրա հաջորդները. նրանց համաքման—միավորման քաղաքականությունը: Շարուկինի նվաճումները: Ներքին առևտրի զարգացումը: Նոր ջրանցքներ: Ակադական գինաստիայի անկումը և Ուրայի թագավորությունը: Ելամի նվաճումները:

§ 4. Բաբելական քաղաքության հիմնադրումը.— Ամորիդներ և նրանց ներս խուժումը: Բաբելոնի

դրավումը և բարելախան թագավորության կազմակերպումը. նրա աստիճանական ընդարձակումը և ուժեղանալը:

§ 5. Համաուրարի թագավորը և նրա որեմքները. — Համաուրարին, վորպես բարելախան թագավորության վերջնական կազմակերպման իրականացնողը: Հասարակական կարգեր, խոշոր հողատերեր. մանր կալվածատերեր, քրմությունը, վաճառականներն ու արհեստավորները, գյուղացիությունը և ստրուկները: Համաուրարի որեմքները: Թագավորական վարչությունը և դատարանը բարելախան թագավորության մեջ:

§ 6. Բաբելոն քաղաքը և բաբելական առևտուրը. — Քաղաքի պատկերը. նրա կենցաղը: Առևտրի պատկերը — շովան Բորսիպոլում: Երսպեղիցիաներ և հարաբերություններ այլ յերկրների հետ: Նավազնացություն: Գործիքներ և փաստաթղթեր: Քրմությունը. վաշխառությունը:

§ 7. Բաբելական կուլտուրան. — Սումմերների դերը բաբելական կուլտուրան ստեղծելու գործում:

Սեպագիր արձանագրությունները և նրանց վերծանումը: Մարդուկ աստվածը և ուրիշ աստվածներ: Գրականություն: Եպոս աշխարհի ստեղծագործության մասին. եպոս՝ առաջին մարդկանց մասին: Եպոս՝ Հիլդասին. մասին: Աստղաբաշխություն, աստղագիտություն և մաթեմատիկայի սկզբնավորությունը: Բաբելական կուլտուրայի տարածումն և ունեցած ազդեցությունը:

3. ԱՍՍՈՐԵՍՏԱՆ, ԽԱԼԴԱՆ ՅԵՎ ՊԱՐՍԱՍՏԱՆ (8 ժամ).

§ 1. Ասսորեստանի յերկիրն ու բնակչությունը.

§ 2. Ասսորական մեծ նվաճումների դարաշրջան. — Դուգլաթ—I և IV ու նրանց հաջորդները: Ասսորական թագավորների արշավանքները Վանյան Բիանիայի (Վանի) թագավորությունը: Զորքի և բանակների կազմակերպումը:

Մազմական տեխնիկան: Հաշվեհարդար պարտիաժ Ժողովրդների հետ:

§ 3. Իսրայելի և Հրեյաստանի թագավորությունը. — Փյունիկիա: Նրա սկզբնական համառոտ պատմությունը: Դավիթ և Սողոմոնը: Պառակտում Սիամում: Սոցիալական ճգնաժամ 3-րդ դարում: Մարդարեններ: Գյուղացիական շարժումներ: Պայքար Ասորեստանի դեմ և Իսրայելի յերկրի անկումը:

Փյունիկյան քաղաքներ, առևտուր և դադութային քաղաքականությունը: Այբուբենը:

§ 4. Ասորական ուղամական տերությունը. — Կազմը: Վարչությունը. հարկերի հավաքումը: Ասորական գաղութներ: Հպատակների արտաքսումը: Առևտուրը. — Բաբելոնի առանձնահատուկ վիճակը: Հպատակ գյուղացիների և ստրուկների ապստամբությունը:

§ 5. Ասորեստանի անկումը. — Պալդեա և Բաբելոնը. խալդեական թագավորության հիմնադրումը: Պալդեա—միտանիներ, սրանց դաշինքը խալդեերի հետ: Նինվեյի կործանումը և Ասորեստանի անկումը. Մեդիական թագավորությունը:

§ 6. Ասորական կուլտուրան. — Բաբելոնի ազդեցությունը: Ասուր Բանիպալի մատենագրարանը (թագավորական արձանագրություններ) բեմեագիր արվեստը:

§ 7. Նոր-Բաբելական (Պալդական) թագավորությունը Նաբուգոդոնոսորի որոհ. — Նաբուգոդոնոսորի արշավանքները: Հրեյից թագավորության անկումը: Նոր Բաբելական թագավորության կազմը և նրա կառավարչությունը: Առևտուրն ու վաշխառուները: Խոշոր արհեստանոցներ: Ստրկական աշխատանքը: Բաբելոնի շինարարությունը:

§ 8. Պարսիկներն ու պարսկական թագավորության կազմակերպումը. — Պարսիկների յերկիրը, կենցաղն ու կրոնը: Համառոտ աղնարկ Պարսկաստանի նախասկզբնական չրջանի պատմության մասին մինչև Կյուրոսը:

§ 9. Պարսկական մեծ տերությունը. — Կյուրոսը,

Կամբոյզը և մեծ տերութեան հիմնադրումը: Սրա կազմը և կառավարութիւնը: Առևտուր: Դրամական սիստեմը: Ճանապարհներն ու փոստը, թագավորական գանձարան: Թագավորական մայրաքաղաքը և թագավորական արքունիքը (պալատը):

4. ՀՆԱԳՈՒՅՆ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԸ (4 ժամ).

§ 1. Հնագույն Հնդկաստանը. — (2500—1200 մեր թ. առաջ: Յերկիրն ու բնակչութիւնը: Դրամիտները—Վորպես Հնդկաստանի հնագույն բնակիչներ: Յոթգետյան հովիտը: Հնդիկների տարածումը: Ռաջաններ, վորպես Հնդկ. համայնքների ավազներ ու զինորական պետեր: Ռինվեդի տվյալները Հնդկաստանի հնագույն շրջանի տնտեսական կյանքի վերաբերյալ: «Տաան իշխանների» պատերազմները: Առասպել Վաստեաի կովի մասին Վիսվամիտրի հետ: Պետութեան կազմակերպումը Հնդկական հովտում: Առաջին հարստութիւններ՝ Արեգակնային կամ արեային (Սոտեվանսի) և Լուսնային (Ելիվանի):

§ 2. Հնկաստանը բրահմանների տիրապետութեան որով. — (2200—500 մ. թ. առաջ) Կուրի և Պենտամների մեծ պատերազմը: Գանգեսի հովտի նվաճումները: Գաստինապորը— առաջին քաղաքական կենտրոնը Գանգեսի հովտում: Բրահմանների իշխանութեան գլուխն անցներ: «Մանվի որենքները: Կաստիներ, Բրահմաններ, Կշտարիներ, Վայսիներ և Սատուրիներ: Ստրկութիւնը հնագույն Հնդկաստանում:

§ 3. Բուդդայական շարժումը և Հնդկաստանի նըվաճումը. — Գյուղացիների և ստրուկների դրութիւնը: Կշտարիների պայքարը Բրահմինների դեմ: Քաղաքական հեղաշրջումներ 7-րդ և 6-րդ դարերում: Առասպել Բուդդայի մասին: Բուդդայականութիւնը ընդգեմ Բրահմինականութեան: Կշտարիների անցումն իշխանութեան գլուխը:

Մահադադայի պետութիւնը՝ Պատալիպուտրա կենտրոնով: Մահատիտի թագավորութիւնը և նրա ծաղկումը Ահոդների եպոխայում: Հնդկաստանի նվաճումը:

5. ՀՆԱԳՈՒՅՆ ԶԻՆԱՍՏԱՆԸ (5 ժամ).

§ 1. Յերկիրն ու բնակչութիւնը. — Հնագույն չինական բնակչութեան յերկրամասը: Տարածումն ու տեղավորումը խուան-իյե և Յան ցզի-Յյան գետաբերաններում: Այս գետերի աշխարհագրութիւնը: Գետերի վարարումն և վոռոգման սիստեմը: Նախնասկզբնական դյուղերն այս գետերի հովիտներում: Հողը, անտառը և նրա առանձնահատկութիւնը:

§ 2. Զինաստանի հնագույն պատմութիւնը Զժոյի եպոխայում. — (1122—256 մեր թվ. առաջ) Յին (225—206 մ. թ. ա.) և խան (106-ից մեր թվ. առ.) 220 մ. թ. ա. Զինաստանի միավորումը Յին-Շի խուանի որդի: Բանակի ռեֆորմը: Գյուղացիական ապստամբութիւններ և Յինի դինաստիայի (հարստութեան) անկումը: խանի նոր հարստութիւնը և ստրուկների դրութիւնը:

§ 3. Հնագույն չինացիների տնտեսութիւնն ու կենցաղը. — Գյուղատնտեսութիւն, մարդային (ածուների) կուլտուրա: Բրոնզի արհեստը չինացիների մոտաշխատանքը մետաղների հետ. չինական հախճապակին և ճենապակին. մետաքսագործութիւն: Զինական առևտուրը:

§ 4. «Կարմիր մորուքավորներ»-ի և Իեդին Դուրբանների հեղափոխական ապստամբութիւնները. — Գյուղացիների շահագործումը: Գյուղացիների առաջին յելույթները և բարբարոսների հպատակեցումը (671—651 Ն. քան մ. թ.): Ստրկութեան զարգացումը խանի ժամանակաշրջանում և շահագործման ուժեղացումը: Հեղափոխական ապստամբութեան նախապատրաստումը:

«Կարմիր—մորուքավորներ»-ի ապստամբութիւնը

(230 մեր թ. առ.) «Դեղին դորբանների մեծ ապստամբությունը» (184 մեր. թ. առաջ): Չանդի յերեք յեղբայրների գլխավորութեամբ:

Անհաջողութեան պատճառները: Այս հեղափոխությունների նշանակությունը հին կարգերը տապալելու գործում: Ունի հարստության անկումը:

§ 5. Զինաստանի կուլտուրան. — Զինական կուլտուրայի, զրի և լեզվի առանձնահատկությունը: Զինական հիերոգլիֆներ: Գրի և խոսքի միջև յեղած անջրպետը: Զինացիների նախասկզբնական կրոնը և նրա հետագա զարգացումը: Նախահայրերի պաշտամունքը: Մարդկանց զոհաբերումները Լեո-Տզեյի հնագույն եպոխոսում: Կոնֆուցիոս և Բուդդան:

Հին ՀՈՒՆԱՍՏԱՆ (40 ժամ).

1. ՀՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՀՆԱԳՈՒՅՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԸ

§ 1. Հին Հունաստանի յերկիրն ու ժողովուրդը. — Բալկանյան թերակղզու պատմական աշխարհագրությունը: Փոքր Ասիայի և Բալկանյան թերակղզու արևելքը: Յեգեյան արշիպելագոսը, վորպես կամուրջ ընկած Հունաստանի և Փոքր Ասիայի միջև:

Հյուսիսային միջին և հարավային Հունաստանը, Եպիր, Թեսալիա, Բեթթիա, Ատտիկա, Կորնթոսի նեղուցը: Լալոնիա, Մեսսինիա, Արկադիա, Հելլադա: Հունաստանի հնագույն բնակիչները: Նրանց բաժանումը ըստ ցեղերի: Հելլեններ և նրանց հարևանները:

§ 2. Մեքինյան կուլտուրա. — Տվյալներ հին Հունաստանի հնագույն կուլտուրայի մասին: Ելիմանի պեղումները Տրոիայում: Մեքինյան պալատի պեղումները: Եվանոսի պեղումները Կրետեյում: Կոնուսյան պալատը: Մեքինյան կուլտուրան՝ նախահայրդը Հունականի:

§ 3. Հին Հունաստանի դիցաբանությունը (միֆալոգիա). — Հունական դիցաբանությունը՝ Հունաստանում ցրված ժողովուրդների և տարբեր ցեղերի մա-

սին: Զուլ, Դորեր, Ախեր և Հոներ, վորպես հիմնական ցեղերի նախահայրեր: Հույներն արևելքից յեկած յեկավորների մասին: Հույների պատկերացումը նախասկզբնական մարդկանց պատմության մասին: Առասպել Պրոմեթեոսի մասին: Մարդկային կյանքի ետապները՝ վոսկու, արծաթի և յերկաթի դարեր: Մարդիկ, հերոսներ և աստվածներ — հունական դիցաբանության մեջ: Առանպելներ Հերկալի, Թերսիսի և Ետիպի մասին:

§ 4. Առասպել արգունավորների մասին. — Հոմերոսի պատմվածքներն և պոյեմները: — Արգունավորների արշավը: Հոմերոսյան եպոսը: Նրա կազմավորման պրոցեսը: Իլիադան և տրոյական պատերազմը: Վոդիոսականը, նրա սյուժեն: Պատմության համար ինչ նշանակություն ունի Հոմերոսյան եպոսը:

§ 5. Դասակարգերի և պետության առաջանալը հին Հունաստանում. — Տոհմական կարգերը Հոմերոսյան Հունաստանում. հարստության աճումը և առաջնորդների բաղիլելմաների առանձնացումը: Ռազմական արիստոկրատիայի առանձնացումը և նրանց տիրապետությունը արտադրողների մաստայի վրա: Պետական կյանքի առաջին ձևը — ռազմական առաջնորդների խորհուրդը: Ստրուկների և գյուղացիների դրությունը ըստ Հոմերոսի տվյալների, Հեսիոտը և նրա տված բնութագրումը գյուղացիության աշխատանքային կյանքի մասին:

§ 6. Հունական գաղութացումը. — Տնտեսական կյանքի զարգացումը և հույների գաղութացումը: Առևտրական և գյուղատնտեսական գաղութներ: Դասակարգային պայքարը և գաղութացումը: Հույների առաջնադացումը դեպի սև ծովյան արևելքը (Տրապիզոն, Ուլիա-Սետոն և այլն): Գաղութացումը և նրա ուղիները Միջերկրական ծովի արևմտյան մասում: «Մեծ» Հունաստանի գաղութները:

§ 7. Վաղ հունական կուլտուրան. — Վուլիպիական խաղերը, աստվածների Պանթեոնը: Ռազմական արիս-

ստեղծարարի կենցաղը: Հունական հանդեսները և ազգային խաղերը: Վոլիմպիական խաղեր (Հելլադայում) Դելֆյան պատգամախոսներ (Դելֆիայում) և Նեմեյան Գուշակներ (Արգոլիտում): Հաղթողներին պարգևատրելը: Վոլիմպիատներ և Ժամանակի հաշվումը ըստ վոլիմպիատների: Հունական կրոնը, նախնական կրոնը: Անգրոպոմորֆիզմի զարգացումը: Վոլիմպիոսի աստվածների պանթեոնը: Պատգամախոսները (գուշակողներ) հունական կրոնի սխեման: Գիր. գրականություն և գիտելիքների կուտակումը:

2. ՍՊԱՐՏԱ (3 ժամ)

§ 1. Յերկիրն ու բնակչությունը՝ ավանդություն Լեկորգ թագավորի մասին: Եվրոտի հովիտը, Լակեդեմոնի մոնիայի նահանգը և Սպարտա քաղաքը: Լակոնիայի բնակչությունը: Թագավոր Լիկորգի դավաճանության մասին:

§ 2. Քաղաքական կարգը. — և դասակարգեր Սպարտայում. — «Թագավորական» իշխանությունը: Յերկու «Թագավորներ»: Գերուսիա: Ժողովրդական հավաքույթներ և նրանց ֆուկցիաները: Եֆորատը և նրա քուլթները: Սպարտական պետության արիստոկրատիկ բնույթը: Սպարտացիների տիրապետությունը և նրանց ռազմական կազմակերպությունները: Հելոտների ստրկությունը: Կրիպտի:

§ 3. Սպարտացիների կենցաղն ու դաստիարակությունը. — Հավասարեցման ձգտումները: Պետական սեփականություն հողի և հելոտների վրա: Հասարակական ճաշկերույթներ: Զինվորական ծառայությունը և կանոնադրականությունը: Դաստիարակության խստությունը և նրա ռազմական բնույթը: Բանակի կազմակերպումը:

§ 4. Պոլիպոնեսյան միության ստեղծումը և Սպարտայի գերիշխանությունը. — Սպարտայի պատերազմները Մեսինիայի հետ: Սպարտացիների նվաճումները: Պելպոնեսյան պետությունների միության կազմումը:

Սպարտայի հեղեմոնիան: Սպարտայի ուժի ազդեցությունն աճումը: Սպարտիան և Աթենքը:

3. ԱԹԵՆԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ (5 ժամ).

§ 1. Յերկիրն ու բնակչությունը. — Ատտիկայի հնագույն պատմությունը. — բնությունը և բնակչությունը: Սինոյկիզմ: «Թագավորական» իշխանության չրջանը և նրա վերացումը: Արիստոկրատի իշխանությունը: Ժողովրդական հավաքները և նրա ֆունկցիաները:

§ 2. Յեվպատրիսների տիրապետությունը և դեմոսի վիճակը. — Յեվպատրիսների վարչությունը: Զբաղորադույն գյուղացիության կախումը յեվպատրիսներից: Դեմոսը և նրա վիճակը: Անբավականություն արիստոկրատական կառավարումից: Գերոնի դավադրությունը: Դրակոնի որենքները: Արյունով գրված «որենքների» նշանակությունը: Ստրկության աճումը և առևտրի զարգացումը:

§ 3. Սոլոնը և նրա ռեֆորմները. — Սոլոնը. նրա որենսդրության բնույթը: Ազգաբնակչության բաժանումը չորս կատեգորիայի: Աթենքի պետական կառուցվածքը Սոլոնի որոշ: Պարտապանային (պարտազանցների) ստրկության վերացումը: Դասակարգային պայքարը Սոլոնից հետո:

§ 4. Բռնապետությունը (Տիրամիա) Աթենքում. — Բռնապետների (Տիրանների) ծագումը: Պիզիստրատը և նրա գործունեությունը: Պիզիստրատներ, Հիպեր և Հիպարիս: Նրանց կառավարությունը: Հիպարիսի մահը: Հիպերի արտաքսումը: Աթենական բռնապետության անկումը: Քաղաքական կուսակցությունները և նրանց պայքարը:

§ 5. Կլիսթենեսը և նրա ռեֆորմները. — Դեմոկրատական կուսակցությունը Կլիսթենեսի ղեկավարությամբ իշխանության գլուխ. նրա ծրագրերը: Կլիսթենեսի որենսդրությունը: Ֆիլլեր, տրիտներ, դամեր: Ոստ-

բակիզմի հաստատումը բռնապետների վերադարձի դեմ մղվող պայքարում:

Աթենական ղեմոկրատական (ստրկատիրական) տիրապետութեան սկիզբը:

4. ՀՈՒՅՆ-ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ ՅԵՎ ԱԹԵՆՔԻ ԲԱՐԳԱՎԱՃՈՒՄԸ (5 ժամ).

§ 1. Պատերազմների սկիզբը.— Պարսիկների տիրապետութիւնը Փոքր Ասիայում: Դարեհի արշավանքները սկիզբագիծների դեմ: Փոքր-ասիական հույների ապստամբութիւնը: Ապստամբութեան ճնշումը: Դարեհի արշավանքը Հունաստանի դեմ: Մարաթոնի ճակատամարտերը և Պարսիկների պարտութիւնը: Աթենքի նախապատրաստումը նոր պատերազմի: Թեմիստոկլեսը, և Արստոտը:

§ 2. Քսերքսեսի արշավանքները և նրա պարտութիւնը.— Պարսիկները նախապատրաստում են նոր հարձակման հույների վրա: Քսերքսեսի արշավանքը և ճակատամարտը Ֆիրմոպելի ձորում: Լեոնիտի պարտութիւնը և մահը: Ճակատամարտեր Սալամինեյի, Պլատեյի և Միկալի տակ: Պարսիկների վտարումը և Փոքր ասիական քաղաքների ազատագրումը:

§ 3. Աթենական ծովային տերութեան կազմակերպումը.— Հույն-պարսկական պատերազմների նշանակութիւնը: Աթենքի բարձրացումը.— Աթենական նավատորմի նվաճումը: Աթենական ծովային միութեան ստեղծումը և նրա վերածումն աթենական տերութեան: Աթենքի գերիշխանութիւնը ծովի և ցամաքի վրա:

§ 4. Ստրկութեան անումն ու զարգացումը արհեստների և գյուղատնտեսութեան մեջ.— Առևտուրը: Ստրկական երգաստները: Ստրկիկների աշխատանքը լեռնային գործում: Ստրկիկները գյուղատնտեսութեան մեջ: Ստրկիկների դրութիւնը: Ստրկիկների շուկան և ստրկավաճառութիւնը: Ազատ աշխատանք: Պիրեյի նավահանգիստը և ծովային նավատորմը: Հացի ա-

ռևտուրը Պոնտոսի հետ: Պերճանքի առարկաների ներմուծումը Աթենքում, արևելյան յերկրներից: Աթենքից արտահանվող իրերը:

§ 5. Պերիկլեսը և ստրկատիրական դեմոկրատիայի բարգավաճումը.— Պերիկլեսը և նրա գործունեութիւնը: Աթենական պետութեան սահմանադրութիւնը: Պետական պաշտոնների փոխարինումը ըրմերի միջնորդութեամբ:

Պետական պաշտոնների համար վճար մտցնելը: Կլերովսիայի կազմակերպումը: Աթենական խոշոր տների զեղարկեստական վճարվորումն ու զարգացումը: Աթենքի ծաղկումն ու բարգավաճումը ստրկութեան բաղայն վրա:

5. ՊԵՆԵՊՈՆԵՍՅԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՅԵՎ ԱԹԵՆՔԻ ՀԶՈՐՈՒԹՅԱՆ ԱՆԿՈՒՄԸ (10 ժամ).

§ 1. Դասակարգային պայքար կուսակցութիւնների միջև և պատերազմի սկիզբը: Պայքար Աթենքի պաշտպանական (չափավոր) և արժատական ղեմոկրատների միջև: Կարգը Աթենքում և Սպարտայում: Աթենքի մըրքակցութիւնը Կորնթոսի հետ: Կոնֆլիկտի անխուսափելիութիւնը: Պատերազմի առիթներ: Հակառակորդների ուժերը: Պելեպոնեսոսյան պատերազմի սկիզբը: Պերիկլեսի անկումը: Նիկիոս և Կլերմոնը: Նիկյական հաշտութիւնը:

§ 2. Սիցիլական եփսպեդիցիան և Աթենքի պարտութիւնը.— Պաղադութեան (հաշտութեան) անկաշտութիւնը: Այկիպիադեսի յելույթը և Սիցիլիական եփսպեդիցիան: Աթենքի պարտութիւնը: Սպարտայի ղաշինքը Պարսկաստանի հետ:

§ 3. Դասակարգային պայքարի սրումը և 30-ի բռնապետութիւնը.— (Տիրանիա).— Կուսակցութիւնների պայքարն Աթենքում: Սպարտացիների հարձակումները և Աթենքի պարտութիւնը: Դեմոկրատիայի ան-

կումը կապված Աթենքի Սպարտայից կրած պարտութան հետ: 30-ի բռնապետությունը: Պայքար բռնապետների դեմ և նրանց արտաքսումը Աթենքից: Դեմոկրատիայի վերականգնումը:

§ 4. Հին Հունաստանի կուլտուրան.— Հունականությունը.— Հունական կուլտուրան և նրա բնույթը: Հունական թատրոնը: Թատրոնական ներկայացումների ծագումը: Դիոնիսյան վոդերզուլություններ: Թատրոն և թատերական տեխնիկան: Վոդերզուլությունը և կոմեդիան հունական բեմի վրա: Եսկիլես, Սոփոկլես, Եվրիպես, Արիստոֆան:

§ 5. Գեղարվեստը և գիտությունը.— Հունական քանդակագործությունը՝ Ֆիդիաս. Աթենական Ակրոպոլիսը: Հունական դիցարանական աստվածներ: Հունական ճարտարապետության վոճը՝ Հոնիական, դորիական, կորոնթոսի: Հունական արվեստի ազդեցությունն այլ յերկրների վրա: Դեմոկրիտը և հունական բնական գիտություններ: Հունական պատմաբաններ՝ Հերոդոտ, Փուկիտես, Քսենեֆոն:

§ 6. Սոփիստներ և Սոկրատը.— Սոփիստները, Սոկրատը և նրա դպրոցը: Սոկրատին հետապնդելն ու նրա մահը:

§ 7. Պլատոնը և հասարակական կարգերի ֆենադատությունը.— Պլատոն. իդեալական պետության կարգը նրա «քաղաքականություն» աշխատության մեջ: Պլատոնյան պետության նախագիծը «որենքների» մեջ:

6. ՀՈՒՆԱՍՏԱՆԸ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱՅԻ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՔՈՒ (8 ժամ)

§ 1. Հունաստանի ներքին և արտաքին վիճակը 4-րդ դարում.— Դատակարգային պայքարի սրումը: Բնակչության պրոլետարացումը: Վարձակալության աճումը: Սպարտայի և Թեբեյի: Պարսկաստանի միջամտություններ: Աթենական 2-րդ ծովային դաշինքը (միություն): Սպարտայի պաշարումը:

§ 2. Մակեդոնիա, յերկիրն ու ժողովուրդը.— Մակեդոնիայի աշխարհադրական դիրքը, բնակչությունը: Հասարակական կարգերի բնույթը:

§ 3. Մակեդոնիայի բարձրացումը և պատերազմ Հունաստանի դեմ.— Ֆիլիպ—Թագավոր Մակեդոնացի. նրա գործունեությունը: Մակեդոնիայի բարձրացումը: Ֆիլիպի միջամտությունը հունական գործերում: Դրությունն Աթենքում: Մակեդոնական և հակա-մակեդոնական կուսակցությունները: Իսոկրատը, Եսխիլը, Դեմոսֆոնը՝ ճակատամարտ Խերոնի տակ: Մակեդոնիայի գերիշխանության հաստատումը:

§ 4. Ալեքսանդր—Մակեդոնացու արշավանքները.— Համաշխարհային միապետության ստեղծումը: Ալեքսանդրը, նրա դաստիարակությունը (Արիստոտել) և իշխանության գլուխն անցնելը: Կռիվ հունական պարտիզանների դեմ: Ալեքսանդրի արշավանքները: Պարսկաստանի նվաճումը: Արշավանքը դեպի Հնդկաստան: Համաշխարհային միասնական միապետության կազմակերպում: Ալեքսանդրի մահը:

§ 5. Ալեքսանդրի միապետության կործանումը և նոր պետությունը.— Ալեքսանդրի միապետության գոյության կարճատևությունը: Պայքար դիադոխների միջև: Միապետության անկումը 301 թվին: Նոր պետություններ՝ յեգիպտական, սիրիական և հույն-մակեդոնական: Ուրիշ ալեյի մանր պետություններ՝ Ռոդոս, Բերոսում, Վոսպոր: Առևտրական ճանապարհների տեղափոխումը: Արևելքի տնտեսական կյանքի բարդավաճումը:

§ 6. Հելլենիստական կուլտուրա.— Ալեքսանդրի արշավանքները և հունական կրթության տարածումը: Նոր քաղաքները, վորպես այդ ժամանակվա կուլտուրական կենտրոններ՝ Ալեքսանդրիա, Անտիոք, Սելևկիա. Ալեքսանդրյան թանգարան: Մաթեմատիկա և մեխանիկա՝ Յեվկլիդիսը և Արքիմեդեսը: Աստղագիտություն և աշխարհագրություն—Հիպարկ և Հերատոսֆան, Պտղո-

մեյրա. դրական գիտությունների զարգացումը հեղինակական ուղղման տեխնիկան:

§ 7. Հունաստանի անկումը 3-րդ դարում.—Աթենքի և Սպարտայի թուլացումը: Մակեդոնիայի քաղաքականութիւնը: Աքեյան և Եղոլիյան դաշնագրութիւնները: Ագիսի և Կլիոմենի ռեֆորմները: Նաբիսի բռնապետութիւնը: Հռոմի նվաճումները:

6-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

ՀՌՈՄ (41 ժամ)

1. ՀՌՈՄԵԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄՈՒՄԸ.

§ 1. Իտալիայի բնությունն ու բնակիչները. — Ապենինյան թերակղզու բնույթը. հնագույն շրջանի կլիման, հողը, ծովը և մերձափնյա գիծը: Արտադրողական ուժեր: Արևմտյան ափերի առանձնահատկությունը արևելյանից: Ապենինյան թերակղզու նմանությունը Իալիանյան թերակղզու հետ և վերջինիս տարբերությունը առաջինից: Իտալիայի բնակչությունը՝ հույներ, եգրուսներ և իտալացիներ:

§ 2. Հոռմի առաջացումը. — Առասպել Հոռմի հիմնման մասին: Ի՞նչպես նա գոյացավ: Յերբ և ինչպես առաջ յեկավ գաղթը ապաղա Հոռմի տեղում և ինչ պայմաններ նպաստեցին այդ գաղթականության աճմանը:

§ 3. Պայքար պատրիկների և պլերեյների միջև և տոհմական կարգերի անկումը Հռոմում.— Հռոմեական պատմութեան «Թագավորական» շրջանը (Ռագմական դեմոկրատիայի եպոխոսն) . Թագավորական իշխանութեան անկումը և արիստոկրատների տիրապետութեան հաստատումը: Հակասութեանների աճումը պատրիկների և պլերեյների միջև: Պլերեյների շերտավորումը: Պայքար հանուն քաղաքական իրավունքների, հողի, ընդդեմ պարտագրային կապալի: Սերվիուս Տուլլիուսի ռեֆորմը.— Տրիբունայի հաստատումը: Կոտիֆիկացի (որենքներ 12 աղյուսակներից): Պլերեյների կողմ

միջ ջաղաքական իրավունքների աստիճանական նվա-
ճումը: Ագրարային կրիզիսի մեղմացումը շնորհիվ Ի-
տալիայի նվաճման: Դասային կոնֆլիկտների և պայքարի
վախճանը և սպրկատիրական պետութւթյան ստեղծումը:

§ 4. Հոմեական հանրապետության կառուցվածքը.— Նոր արխատողրատիայի ձևավորումը: (Նորելիտեո) պետական կառավարչության սխտեմը: Մադիտտրային հյուպատոսներ (կոնսուլներ): Գրաքննիչներ (цензоры) պրետորներ, կվիտորներ, եղիչներ: Տրիբուններ, զիկտատորներ: Սենատը (ծերակույտ) նրալրացումը և ֆունկցիաները: Ժողովրդական համաժողովներ. նրանց կազմակերպչական ձևը և իրավունքները: Վաղ Հոմեյական հանրապետության արխատողրատիկ բնույթը:

§ 5. Խոսալիայի նվաճումը.— Պատերազմը ետրուակներէ դեմ: Կոնիլ զալլերի հետ. Լադիումի հպատակեցումը: Սամնիթյան պատերազմներ: Հարավային Իտալիայի նվաճումը: Պատերազմներ Պիրամի հետ:

§ 6. Իտալիան Հոռմի իշխանության ներքո. — Հոռմի իշխանության ներքո միավորված Իտալիայի պետական կառուցվածքի խայտարադետությունը: Հոռմի կողմից գիտակցորեն տարվող քաղաքականությունն այս հարցում: Կոլոններ: Մունիցիպալիտետներ: Համայնքներ առանց քվեարկության իրավունքի: Լատինական գաղութներ: Դաշնակիցներ:

§ 7. Վաղ Հռոմեյական կուլտուրան. — Ետրոսական և հունական ազդեցությունը: Քրմեր, գուշակություններ: Հնագույն իրավունքն ու դատարանը: Հունական ազդեցությունը 4-րդ դարում: Հռոմեական կրօնի հեղինացումը:

2. ՀՈՌՄԵԱԿԱՆ ՄԵԾ ՆՎԱՃՈՒՄՆԵՐԸ

(6 துள்)

§ 1. Կարթագեն.— Կարթագենի հիմնումը: Կարթագենի պետական կարգը: Թագավորներ, սենատը,

հարյուր չորսի կոլեգիաներ: Կարթագենյան ոլիգարխիան: Կարթագենի առևտուրը և գաղութային քաղաքականությունը:

§ 2. Առաջին Պունիկյան պատերազմը.— Պատերազմի առիթները՝ Հռոմեյացիներին հաջողությունները Սիցիլիայում: Հռոմեյական ռազմական նախատորմի հաստատումը: Հաղթություն Լիպարյան կղզիների մոտ: 241 թ. հաշտություն: Սիցիլիան, վորպես Հռոմեյական առաջին պրովինցիան:

§ 3. Յերկրորդ Պունիկյան պատերազմը.— Հռոմեյական նվաճումները 241—218 թվերի ժամանակամիջոցում. վարձկանների ապստամբությունը Կարթագենում: Բոլկի ընտանիքը: Իսպանիայի գրավումը:

Հանիբալ Յերկրորդ Պունիկյան պատերազմի սկիզբը: Հաննիբալի արշավանքները: Ալպերից անցնելը: Հաննիբալը Պո գետի հովտում. ճակատամարտեր Տիչինայի և Տրեբիոսի տակ. Գալլերի միացումը. ճակատամարտ Տրագինյան լճափի մոտ: Կիկնո Փաբի, Մաքսիմ Կաննի: Ռազմական գործողությունների հետագա ընթացքը: Դրությունը Հռոմում: Կոնվներ Իսպանիայում: Պուբլիկուս Կոր Նելլին. Սցիպիոնը: Հաստիսուրը և նրա անկումը, Հաննիբալի գրությունը: Սցիպիոնի աֆրիկյան արշավանքները: Ճակատամարտը Զամեյի ներքո: 201 թվի հաշտությունը:

§ 4. Մակեդոնիայի և Հունաստանի նվաճումը.— Յերրորդ Պյունիկյան պատերազմը: Հռոմեյացիների միջամտությունը Մակեդոնիայի և Հունաստանի ներքին գործերին: Մակեդոնիայի նվաճումը: Ապստամբությունը Աքենյան միության մեջ: Կորնելիոսի գրավումը Հունաստանից: Հունաստանը, վորպես Հռոմեյական պրովինցիա: Յերրորդ պունիկյան պատերազմի առիթները: Հռոմեյացիների առաջին անհաջողությունները: Պուբլիկուս Սցիպիոն Եմիլիան: Կարթագենի գրավումն ու քար ու քանդումը:

§ 5. Հռոմեյական պետությունը պունիկյան պա-

տերազմից հետո.— Փոփոխություններ պետական կառուցվածքի մեջ: Հռոմեյական զորքը, նրա կոմպլեքտավորումն ու կազմակերպությունը: Սպառազինումը: Հռոմեյական ճամբարը: Պրովինցիաները Հռոմի իշխանության ներքո: Պրովինցիաների կառավարչությունը: Պրովինցիաների փոխարքաների անսահմանափակ իշխանությունը և պրովինցիաների շահագործումը:

3. ՍՏՐԿԱՏԻՐԱԿԱՆ ՀՌՈՄԸ.

2 և 2. դ. դ. մինչ մ. թ. (5 ժամ)

§ 1. Ստրկական աշխատանքի զարգացումը.— Նվաճումների ազդեցությունը Հռոմայական տնտեսության վրա: Ստրկության աղբյուրներ: Ստրուկների չուկան: Ստրուկների աշխատանքը գյուղատնտեսության, արհեստների և շինարարության գործում, առևտրի և տնային տնտեսության մեջ: Ստրուկ-գլադիատորներ: Ազատ արձակվածներ:

§ 2. Հռոմեյական կապալառուներ.— Վաշխառուներ և չարաչահներ (սպեկուլյանտներ). կապալառական սխտեմը. կապալառուների ընկերությունները: Հռոմեյական վաշխառուներ և «բանկիրներ», չարաչառություն (սպեկուլյացիա):

§ 3. Հողերի բռնագրավումը հարուստների կողմից և գյուղացիության քայքայվելը.— Փոփոխություններ և գյուղացիության քայքայվելը: Ոռոգի տնտեսությունների գյուղատնտեսության մեջ: Ոռոգի տնտեսությունների զարգացումը (լատիֆունտիաներ): Իտալաթյունների զարգացումը (լատիֆունտիաներ): Կան գյուղացիության աղքատացման պատճառները: Գյուղացիության հողազրկվելը: Հռոմեյական լյուծրեն պրոլետարիատը:

§ 4. Հռոմի կենցաղն ու կուլտուրան մեծ նվաճումների եպոխայում.— Փոփոխություններ Հռոմեյացու կենցաղի և բարքերի մեջ 2 և 3-րդ դարերում: Պերճանքի զարգացումը: Հունական ազդեցությունը: Հունարեն լեզվի և հունական կուլտուրայի տարածումը: Սցիպիոն-

ների խմբակը: Կատոն: Հռոմեական գրականության ծագումը: Պլավիոսը և Տերենզը: Հռոմեական առաջին պատմաբանները:

4. ՄՏՐՈՒԿՆԵՐԻ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ՍԿԻԶԲԸ ՅԵՎ ՀՈՈՄԵՅԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՆԿՈՒՄԸ:

§ 1. Ստրուկների ապստամբությունը.— Խոշոր ստրկատիրական տնտեսությունը Սիցիլայում, ստրուկների շահագործումը. նրանց ազգությունը: Ապստամբության պատճառները: Ստրկատեր Դեմոֆրիլիլը ապստամբության առաջնորդը: Ենեյայի գրավումը: Ստրուկների պետության կազմակերպումը: Կլեյոն և ապստամբության շրջանների ընդարձակումը: Ապստամբության ճնշումը: Սիցիլիական ապստամբության ազդեցությունը այլ տեղերի վրա:

§ 2. Գրաֆիոս յեդրայրների ռեֆորմներ.— Գրաֆիոսների ծագումը, Տիրերիոս Գրաֆիոս: Նրա որինագիծը: Յերեքի հանձնաժողովը: 132 թվի ընտրություններ: Տիրերիոսի անկումը: Հացի և դատական որենքները, որենք իրավունքների չնորհման և դաշնակիցների քաղաքացիության մասին: Հռոմի դեմոկրատիայի հեռանալը Գայից:

121 թվի ընտրությունները: Ապստամբության փորձ: Գայի անկումը: Գրաֆիոսների շարժման պատմական նշանակությունը:

§ 3. Հռոմի գրավումը Պերգամյան թագավորության կողմից և ստրուկների ապստամբությունը Փոքր Ասիայում: Պերգամյան թագավորության ներքին գրություններ: Ատտալա 3-ի կտակը: Արեստոնիկը: Ստրուկների ապստամբությունը և չքավոր ստրուկներ. Արեստոնիկի ծրագիրը. նրա հաջողությունները: Ապստամբության ճնշումը. Արեստոնիկի անկումը:

§ 4. Պատերազմը 2-րդ դարի վերջում և նոր քանակը.— Հուկուրդիայի պատերազմներ— պայքար Կիմ-

պրների և տևտոնների հետ: Մարիուսը, նրա Լատա-րած ռազմական ռեֆորմը և դրա նշանակությունը:

§ 5. Ստրուկների 2 ապստամբությունը Սիցիլիայում.— Ապստամբության պատճառները: Սալվիոս և Աֆինիյանը, վորպես ապստամբության առաջնորդներ: Ստրուկների բանակի կազմակերպումը և նրա մատակարարումը: Ազատ չքավորների միացումը ստրուկներին: Ապստամբության ճնշումը: Ստրուկների ապստամբությունն Աթենքում: Սկյութացի ստրուկների ապստամբություն Վոսպորում:

§ 6. Իտալական գյուղացիության պատերազմներ.— (Դաշնակիցների պատերազմներ).— Մարիուս և Սատուրնին: Լվիորուսոս Կրտսերը: Նրա սպանությունը: Դաշնակիցների ապստամբությունը: Նրանց պահանջները: Ապստամբության կազմակերպումը: Հռոմի ծանր դրությունը: Սուլլա: Զիջումներ դաշնակիցներին:

§ 7. Պայքար Մարիուսի և Սուլլայի միջև.— Ապստամբություն Հռոմեացիների դեմ Արևելքում: Միհրդատ Պոնտացի թագավորը: Մարիուս և Սուլլան: Հռոմի գրավումը Սուլլայի կողմից:

§ 8. Սուլլայի դիկտատուրան.— Սուլլան Արևելքում. Միհրդատի պարտությունը: Հեղաշրջում Հռոմում: Սուլլայի վերադարձը և քաղաքացիական կռիվներ Իտալիայում: Սուլլայի հաղթանակները: Ծածկագրեր (proscripciones): Եդրոսիկների և սամնետների բնաջնջումը: Սուլլայի դիկտատուրան: Նրա ռեֆորմները: Սուլլայի հրաժարումը իշխանությունից:

§ 9. Ստրուկների մեծ ապստամբությունը Սպարտակի ղեկավարությամբ.— Սպարտակ: Առաջին հաղթությունները: Ստրուկների բանակի կազմակերպումը: Հաղթական արշավ դեպի Հյուսիսը: Յետ նահանջելը: Կրասոս—Հռոմեական բանակի գլխավոր հրամանատարը: Տարածայնություններ ստրուկների բանակում: Սիցիլիա անցնելու փորձ. պայքար Հյուսիսային Իտա-

լիայում: Սպարտակի պարտութիւնը և ապստամբութեան ճնշումը: Ստրուկները—ապստամբութիւնների պարտութեան պատճառները:

§ 10. Պոմպեյոս.— Ստրկատերերի ռազմական դիկտատուրան հեղափոխութեան դեմ վարած պայքարում: Պոմպեյոս: Պայքար պիւրատների դեմ: Յերկրորդ պատերազմը Միհրդատի դեմ: Պոնտոսի, Սիրիայի և Հրեյաստանի միացումը Հռոմին:

§ 11. Կատալինայի դավադրութիւնը.— Հուլիոս Կեսարը: Ծանր դրութիւն Իտալիայում: Գյուղացիների քայքայումը, պարտքերի աճումը: Կատալինա. նրա դավադրութիւնը: Յիցերոն և պայքար Կատալինայի դեմ: Կատալինայի անկումը:

§ 12. Կեսար, Պոմպեյոս և Կրասսը (առաջին տրիումվիրատ).— Կեսարի, Պոմպեյոսի և Գրասսի դաշինքը: Տրիումվիրատի զործունեութիւնը: Կեսարի ազդարարին որենքը: Իշխանութեան բաժանքը տրիումվիրատի միջև:

§ 13. Գալիայի նվաճումը.— Կեսարը, պատերազմներ Գալիայում, Կեսարը, վորպես զորահրամանատար: Կեսարի հաղթանակները Գալիայում:

§ 14. Կեսարի դիկտատուրան: Տրիումվիրատի կործանումը: Պայքար Կեսարի և Պոմպեյոսի միջև հանուն իշխանութեան: Պոմպեյոսի կործանումը: Կեսարի դիկտատուրան և նրա ռեֆորմները: Մահափորձ Կեսարի կյանքի դեմ: Նրա կործանումը:

§ 15. Պայքար Անտոնիոսի և Ոգտավիանոսի միջև և հանրապետութեան անկումը, Մարկոս, Անտոնիոս, Ոգտավիանոս: Յերկրորդ իշխանութեան բաժանում: Անտոնիոսը Արևելքում: Պայքար Անտոնիոսի և Ոգտավիանոսի միջև: Ժակատամարտ Ալեքիանում: Անտոնիոսի կործանումը և Յեզիպտոսի միացումը Հռոմին: Ոգտավիանոսը Հռոմի անսահմանափակ իշխանութեամբ ուժոված տերը:

§ 16. Կենցաղն ու կուլտուրան Հռոմում հանրապե-

տութեան վերջում.— Հռոմեյացի ստրկատերերի կենցաղն ու բարքերը: Հռոմեյացի քաղաքային չքավորների կենցաղն ու կուլտուրան: Հողէոր կուլտուրան: Կատակերգութիւն: Լուկերցիոս, Կիկերոն (Յիցերոն), Կեսար: Սալյուսդին: Վարրոն:

5. ՀՈՌՄԵՅԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹՅՈՒՆԸ 1 ՅԵՎ 2-ՐԴ Դ.Դ. ՄԵՐ ԹՎԱԿՐ. (ՊՐԻՆՅԻՊԱՏ)

§ 1. Ոգտավիանոս—Ոգոստոսի վարչութիւնը.— Միապետութիւն հանրապետութեան անվան տակ: Ոգոստոսի վարչական ռեֆորմները: Ոգոստոսի պաշտպանողական քաղաքականութիւնը: Պրետորյան զվարդիայի ստեղծումը: Ոգոստոսի արտաքին քաղաքականութիւնը:

§ 2. Ոգոստոսի հաջորդները և Հուլիոսի տան վախճանը.— Տիբերիոս. Ստրուկների շարժումներ հանրապետական ոպողիցիայի աճումը: Որենքը նորին մեծութեան վերավորելու դեմ: Կալիգուլա: Նրա պայքարը սենատի դեմ: Կալիգուլայի կործանումը: Կլավթիոս: Բյուրոկրատական ապարատի աճումը: Ազատ արձակվածների դերը:

Ներոն: Ներոնի կառավարչութեան սկիզբը: Հեղափոխական և ոպողիցիոն տրամադրութիւնների աճումը: Հռոմի հրդեհը և ժողովրդական հուզումներ, Ներոնի տերորիստական ռեժիմը: Ապստամբութիւններ պրոպինցիաներում: Ներոնի անկումը և մահը: Քաղաքացիական պատերազմներ 68—69 թվերին:

§ 3. Կայսրեր ֆլավիանոսների տնից.— Տիտոս Պլավիոս Վեսպասիան: Հռոմեյական արխատոկրատիայի կազմի լայնացումը: Հարկային բեռի ուժեղացումը: Յեվելիսի ապստամբութիւնը: Հրեյական պատերազմը: Տիտոս: Յերուսաղեմի գրավումը: Վեզուվի ժայթքումը 79 թվին: Տոմիցիան: Պայքար սենատի դեմ: Մասսայական մահապատիժներ և բռնազրավումներ: Տոմեցիանի անկումը:

§ 4. Կայսր Անտոնինոսի տնից. — Կայսրական իշխանության ժամանակավոր ամրացումը 2-րդ դարի սկզբներին: Ներվա. գյուղացիության տնտեսությունը բարձրացնելու լուրջ մտահոգություն. (забота): Տրիանոսի հետագա փորձերը ամրացնելու իտալական հողագործությունը: Պատերազմներ Տրաիանոսի: Դակիայի և Հյուսիս-Արևմտյան Արաբիայի դրավումը:

Պատերազմներ պարթևների հետ: Կայսրության ընդարձակման բարձրագույն կետը: Ադրիանապոլիս: (Ատրիան): Բյուրոկրատական վարչությունը:

Կայսերական խորհուրդը: Սենատի թուլացումը: Հեծյալների դասի վերակազմությունը: Կայսրության սահմանների ամրացումը: Ապստամբություն Հրեյաստանում: Յերուսաղեմի կործանում և հրեյանների աքսորը:

§ 5. Մարկոս-Ավերիոս. կայսրության վիճակի վաղաքայինը. — Մասսաների աղքատացումը, չահագործվող գյուղացիությունը: Ֆինանսական դժվարություններ: Ապստամբություններ պրովինցիաներում: «Բարբարոսներ»-ի սղմումը կայսրության սահմանների մոտ: Պատերազմներ պարթևների և մարերի դեմ: Գերմանացի գաղթականությունը հռոմեյական սահմանագլխների վրա: Կոմմոդ: Պրետորիացիների տիրապետություն: Կոմմոդի կործանումը և Անտոնինոսի տան վախճանը:

§ 6. Հռոմի կուլտուրան 1—2-րդ դարերում (մեր. թվագր.). — Գրականությունը: Վերգիլիոս. Հորացիոս: Ովիտիոս և ուրիշները: Պատմություն՝ Տիտոս Լիվիոս. Տակիտոս: Գիտություն և տեխնիկա Պլինիոս ավագներ. գրականություն՝ իրավունքի զարգացում: Հռոմեյական հասարակության բարձրի անկումը:

6. ՍՏՐՈՒԿՆԵՐԻ ՀԵՂԱՓՈՆՈՒԹՅՈՒՆ

Գերմանացիների նվաճումները և կայսրության կործանումը (8 ժամ).

§ 1. Հռոմեյական տնտեսության անկումը 3-րդ դարում. — Խոշոր հողատիրության աճումը, ստրկության անկումը և կոլոնատի զարգացումը: Ժողովրդական մասսաների աղքատացումը: Արհեստների և առևտրի կրճատումը: Քաղաքային կյանքի անկումը:

§ 2. Սեվերի ռազմա-քյուրոկրատական միապետությունը. — Պրետորիաների տեղ ու տնօրեն դառնալը Կոմմոդի կործանումից հետո: Սեպիմիոս Սեվերը: Կայսրության ռազմականացումն ու բյուրոկրատացումը:

Սենատի իշխանությունից վտնջացումը: Կարակալլա: Կայսրության ազատ քաղաքացի դառնալու իրավունքների հավասարեցումը: Ալեքսանդր Սեվեր:

§ 3. Գյուղացիության հետ դաշնակցած ստրուկների հեղափոխությունը. — Ալեքսանդր Սեվերի անկումը: Մաքսիմիան և տեոդո ընդդեմ ունեոս դասակարգների: Ստրուկների քաղաքային արհեստավորների և գյուղացիության ապստամբությունը: «Բարբարոսներ»-ի (պարսիկներ, գոթեր, գերմաններ) ներխուժումը և Նրանց դաշինքը ստրուկների ու գյուղացիության հետ: Կենտրոնական իշխանության անկումը: Ավրիլիոսը և Կենտրոնական իշխանության անկումը: Սեպիմիոսի ժամանակավոր ճնշումը:

§ 4. Դիոկլետիանոս և նրա ռեֆորմները. — Դիոկլետիանոս և հեղափոխության ժամանակավոր ճնշումը: Նոր պետություն (դոմինատ): Բյուրոկրատիկ ապարատի բարձր զարգացումը: Կայսրության բաժանումը չորս տարի: Դիոկլետիանոսի տնտեսական-քաղաքականությանը: Հռոմեյական բանակի բարբարոսացումը: Պայծառ Դիոկլետիանոսի հաջորդների միջև հանուն իշխանության:

Կոստանդինի հաղթանակը:

§ 5. Քրիստոնեյություն. — Քրիստոնեյական աղ-
բյուրների առասպելական բնույթը (1 դարում մեր
թվադր.): Քրիստոնեյության սոցիալական բաղան:
Շրջաններ ուր տարածված է յեղեղ քրիստոնեյություն:
Քրիստոնեյական համայնքների սոցիալական կազմի
խայտաբղետությունը 2-րդ դարում: Նրանց կազմա-
կերպությունները: Պայքարի սկիզբ յեկեղեցական վեր-
նախավերի և յեկեղեցու ստորին խավերի միջև: Յեկե-
ղեցու պայքարը կառավարության դեմ և այսպես կոչ-
ված «հալածանքներ»: Յեկեղեցու արիստոկրատացումը
3-րդ դարում:

§ 5. Կոստանդին և նրա հաջորդները. — Կոստանդին-
նի դաշինքը յեկեղեցու հետ: Մելոնի հրովարտակը:
Մայրաքաղաքի փոխադրումը Կոստանդինապոլ: Յեկե-
ղեցին վորպես պետական ապարատի մի մասնիկը: Հրե-
տիկոսությունը զարգացումը: Պայքար Կոստանդինի
հաջորդների միջև: Հուլիոսը և հեթանոսությունը վերա-
կանդներու փորձ: Կայսրության տրոհվելը յերկու մա-
սի:

§ 7. Ստրկության անկումը և հորտատիրության
գարգացումը 4-րդ դարում. — Դրամական տնտեսու-
թյան անկումը ստրկատիրական լատիֆունդիանների
կործանումը և խոշոր կալվածքային տնտեսություն
կազմակերպումը: Կոլոնների արհեստավորների և կո-
րիանների ծառայադրումը (ճորտացումը):

§ 8. Բեգաուդների գյուղացիական պատերազմը. —
Ապստամբություն Նախադրյալներ: Ապստամբների սո-
ցիալական կազմը: Նրանց կազմակերպությունները:
Ենիան և Ամանդ-բեգաուդների առաջնորդներ: Ապս-
տամբության տերիտորիան: Նրա յերկարատև բնույ-
թը:

§ 9. Բարբարոսների արշավանքները և արևմտյան
հռոմեյական կայսրության կործանումը. — Գոթեր և
հոններ: Վեստոսները, բալկանյան թերակղզում, Ֆեո-

դոսիան վորպես կայսրության վերջին միավորման ո-
ղակը և նրա վերջնական անկումը:

Ալլարետոս: Հռոմի գրավումն և թալանումը: Ա-
դելլիայի և Հուերի արշավանքը: Կատալոնի ճակատա-
մարտը: Հռոմի թալանումը վանդալների կողմից:
«Բարբարոսներ»-ի պետությունը հռոմեյական յերկրա-
մասում: Հռոմեյական վերջին կայսեր Ոռմուլոս Ավ-
գուստայի զահնկեցը:

ՄԻՋԻՆ ԴԱՐՆԵՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

6-րդ ՅԵՎ 7-րդ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ՄԻՋՆԱԴԱՐՅԱՆ ՅԵՎՐՈՊԱՅԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՄԻՆՁԵՎ 15-րդ ԴԱՐԸ

ԳԼՈՒԽ 1. ՀՌՈՄԵՅԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹՅԱՆ ՆՎԱ-
ՃՈՒՄԸ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐԻ ԿՈՂՄԻՑ (4 ժամ)

§ 1. Հնագույն գերմանացիները. — Գերմանացիներով բռնված ռայոնները: Կեսարի և Տակիտոսի տված տեղեկությունները: Գերմանացիների հասարակական կարգերը: Գերմանական համայնք: Ռազմա-հոգատիրական արիստոկրատիան: Դրուժինաներ: Ստրուկներ. ժողովրդական ժողովներ (համաքույթներ): Թագավորական իշխանությունը: Սովորություններ. դատարանը. կրոնը:

Գերմանացիներն ու կայսրությունը: Գերմանացիների տեղափոխությունն ու գաղթականությունը: Առևտրական կապեր: Գերմանացիները կայսրության մեջ, վորպես ռազմիկ վերաբնակիչներ: Ստրուկներ և կոլոններ: Գերմանացիները զորքի և ազմինխառացիայի մեջ: Վեսգոտների պետության հիմնումն հարավային Գալիայում և Իսպանիայում:

Վանտալների նվաճումները Աֆրիկայում: Ֆրանգներ և բուրգուններ Գալիայում:

§ 2. Հռոմեական կայսրության վախճանը Արևմուտքում. — Կայսերական իշխանության անկումը Արևմուտքում և Ուոսկրի պետությունը: Ոստ-

Գոտերի պետությունը Իտալիայում. Թեոդորոս կաթոլիկ: Ֆրանգների պետությունը. Նյոտվիդը և Նրա նվաճումները: Նրա հարաբերությունը — կաթոլիկ յեկեղեցու հետ: Բրիտանիայի մաքրումը հռոմեացիներից: Անգլո-սաքսոնական կոլոնացիան: Պայքար կելտերի դեմ և Անգլո-սաքսոնական պետության կազմակերպումը: Սլավոնների տեղաշարժումը դեպի Նյբայի և Դանուբի գետաբերանները:

§ 3. Արևմտյան Յեվրոպան գերմանացիների նվաճումներից հետո. — Գաղթի և գերմանական թագավորությունների կազմակերպման թողած ազդեցությունը գերմանացիների հասարակական կարգերի վրա: Հողի բաժանումը: Արիստոկրատիայի ուժեղացումը: Գյուղացիների դրությունը և ֆեոդալիզմի սկիզբը բարբարոսական պրավաքաներ: Գերմանական նվաճումները և յեկեղեցին:

ԳԼՈՒԽ 2. ԲՅՈՒՋԱՆԴԻԱՆ 6—7 ԴԱՐՆԵՐՈՒՄ
(2 ժամ)

§ 1. Հուստինիանոսը. — Հուստինիանոսի որենսդրությունը: Քաղաքական պայքար մայրաքաղաքում: Կրկեսի կուսակցությունները: Սոֆիայի տաճարը:

Պատերազմներ վանտալների, ոստագոտների, վեսգոտների, պարսիկների և սլավոնների դեմ: Կայսրությունից վերականգնումը Աֆրիկայում, Իտալիայում և հարվային Իսպանիայում:

Բյուզանդայի կորուստները 6 և 7-րդ դարերում. — Ավարները Դանուբի վրա. լանգոթացիները, Իտալիայում: Պատերազմ պարսիկների հետ: Արաբները և Նրանց նվաճումները:

§ 2. Բյուզանդիան 8—9-րդ դարերում. — Քաղաքական կարգը: Թագավորական իշխանությունը: Արաբների, աբբուսական հեղաշրջումները: Բյուզանդա-

կան կուլտուրայի բնութագիրը: Հոգևորականութեան դերը: Կուսակրօնութիւնը և վանական հոգատիրութիւնը: Պատկերամարտութիւն: Բուլղարական թագաւորութիւն: Վարչապետի և ուսանողի հարձակումները: Բյուզանդիան և Արեւմտյան Յեւրոպան: Բյուզանդական կուլտուրայի ազդեցութիւնը: Բյուզանդական առևտուրը: Փեոգալիզմի ուժեղացումը և Փեոգալական յերկպառակութիւնները: Բյուզանդիայի անկումը 11-րդ դարում: Թյուրքական արշավանքների սկիզբը:

ԳԼՈՒԽ 3. ԱՐԱԲՆԵՐԸ 6—11 ԴԱՐՈՒՄ (2 Ժամ)

§ 1. Արաբական նվաճումները (6—8 դարեր) արաբները մինչև Իսլամը.— Մահմեդը և Իսլամը: Արաբիայի միացումը: Ոմար խալիֆաթը: Միրիայի, Պարսկաստանի և Յեգիպտոսի նվաճումը: Փոքր Ասիայի և Հայաստանի գրավումը: Մուսուլմանական պետութիւնների կազմակերպումը: Նվաճված բնակչութեան կազմակերպումը: Ռազմական կազմակերպութիւնները: Հյուսիսային Աֆրիկայի և Իսպանիայի նվաճումը: Արշավանքներ հարաւային Գալլիայի վրա: Պայքար Փրանզների դեմ: Արաբների թափանցումը Միջին Ասիայում, նվաճումները Հնդկաստանում:

§ 2. Արաբական խալիֆայութիւնները.— (8—11 դ.) խալիֆաթի բաժան բաժան լինելը: Ոմայյադներ և Աբբասյաններ: Բաղդադի խալիֆութիւնը: Հարուն-Ալ Ռաշիդը: Արդյունաբերութիւնը և առևտուրը: Արաբական կուլտուրան: Արաբների գիտութիւնը և արվեստը: Բաղդադի խալիֆութեան հետագա քայքայումը, թուրքեր, սուլթաններ: Կորդովայի խալիֆաթը և արաբական կուլտուրան Իսպանիայում:

ԳԼՈՒԽ 4. ՅԻՍՆԿՆԵՐԻ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ 6—9 Դ.Դ. (6 Ժամ)

§ 1. Մերովինգների պետութիւնը.— Փրանզների պետութեան ստեղծումը, նրա արտաքին աճումը: Ֆեոդալական կարգերի ամրապնդումը: Սոչոր հոգատիրութեան դերը և ազատ բնակչութեան հպատակեցումը: Թագաւորութեան բաժանումը և յերպառակութիւններ: Բրունզիլդա և Ֆրեդեգունդա: Մայորդոմների իշխանութեան աճումը: Թագաւորներ և յեկեղեցին:

Կարլ-Մարտել: Պայքար արաբների դեմ: Ռազմական ռեֆորմներ: Բաղխումներ յեկեղեցու հետ: Թագաւորութեան միացումը: Հաղթանակ Պուատեյի տակ:

§ 2. Պիպին Կարնախասկը.— Թագաւորական տիտղոսի ձեռք բերումը: Վրանզների թագաւորների հաղախնքը պապերի հետ: Պայքար լանգոբարդների հաւար: Պապական պետութեան առաջացումը: Պապական իշխանութեան աճումը—արեւմտյան հոգևորականութեան վրա, Կոստանդին «Վոդորմաճը»:

§ 3. Կարլ Մեծ.— Ակվիտանիայի նվաճումը: Լանգոբարդների թագաւորութեան նվաճումը: Պատերազմներ արաբների դեմ Իսպանիայում: Պատերազմներ սաքսերի հետ: Պատերազմներ ավարների, սլավոնների և դանիացիների դեմ: Կայսերական տիտղոսի բնդունումը: Կայսրութեան սահմաններ: Կայսրութիւն և պապական իշխանութիւն: Հարաբերութիւններ Բյուզանդիայի և նութիւն: Կարլի ազդեցութիւնը արաբական խալիֆութեան հետ: Կարլի ազդեցութիւնը Յեւրոպայում:

§ 4. Կարոլինգների պետութիւնը.— Թագաւորական իշխանութիւն: Մագնիստների ժողովը: Գրաֆներ իշխանութիւն: Մագնիստական դեսպաններ: (Կոմս) և հերցոգներ: Թագաւորական ռեֆորմներ: Ռազմական գործը:

Կայսրական կալվածքի կազմակերպութիւնը: Վանական հոգատիրութիւնը և նրա կարգը: Շարժումներ յյուդացիութեան մեջ և պետութեան վարած պայքարը նրանց դեմ:

§ 5. Յեկեղեցիքն և լուսավորութիւն.— Հոգևորականութիւնը կառավարչական ապարատում: Յեկեղեցական կուլտուրան: Արքունի ակադեմիան: Ալիլիներ: Հնագույն գրողների ուսումնասիրութիւնը: Եյնգարդ Ֆրանզը և նրա կարլ Մեծին տված քնութագիրը (կարլի կենսագրութիւնը):

§ 6. Ֆրանկների կայսրութեան փայլալուստը և տրոհվումը.— Լյուդովիկ Բարեպաշտը: Պաշտոնների ժառանգականութիւնը: Յերկառակութիւններ: Վերդիների պայմանագիրը (843 թ.) և կարլոինգների կայսրութեան վերջնական բաժան-բաժանումը:

5. ԱՐԵՎՄՏՅԱՆ ՅԵՎՐՈՊԱ 9 և 11 դ.դ. (8 ժամ).

§ 1. Յեվրոպան 9-րդ դ. վերջում.— Քաղաշխարհագրական ակնարկ: Գերմանացիների և արևմտյան սլավոնների պայքարը: Ստակենոսների արշավանքները: Հունգարները Դանուբում և նրանց արշավանքները Արևմտյան և հարավային Յեվրոպայում:

Նորմանները և նրանց ծովային արշավանքները: Վիկինգներ: Նորմանների արշավանքների ուղիները: Թալան և առևտուր: Գաղութացումը և նոր պետութիւնների հիմնումը: Դանիացիները. նորվեգները Անգլիայում և Իրլանդիայում: Իսլանդիայի և Գրենլանդիայի գաղութացումը: Վիկինգը: Նորմանդիայի, Սիցիլիայի, հարավային Իտալիայի գրավումը: Պայքար արաբների և Բյուզանդիոնի դեմ: Նորմանների կենցաղը, պոյեզիան և կրոնը:

§ 2. Ֆեոդալական Յեվրոպան.— Յեվրոպայի անդամահատվածութիւնը 9 և 11 դարերում: Միջոցառում և նրա կազմը. ֆեոդալներ. ամրոցներ: Սպառազինումը: Արշավանքներ:

Ֆեոդալական կալվածքը և նրա կազմակերպչական կառուցվածքը: Գյուղացիութեան դրութիւնը: Համա-

ճարակներ և սովամահացութիւն: Բնատնտեսութիւն. անցումը արհեստին: Շրջիկ վաճառականներ. տոնավաճառներ:

§ 3. Անգլիան 9—11 դարերում.— Անգլո սաքսոնական թագավորութեան և յերկրի միավորումը: Դանիական գաղութացումը: Քաղաքական կազմը: Վետենազեմոտը: Ֆեոդալիզմը: Թեոններ: Ալֆրետ Մեծը: Պայքար դանիացիների դեմ: Կանուտի պետութիւնը: Վիկինգ-Հաղթողը և նորմանական նվաճումները:

§ 4. Ֆրանսիան 9—11 դարերում.— Թագավորական իշխանութեան անկումը. Ֆրանսիայի քաղաքական բաժանվածութիւնը: Պայքար նորմանների դեմ: Կարոլինգներին հարստութեան վախճանը: Հյուկո Կալիստը և կապուինգների դինաստիայի սկիզբը (987): Թագավորական տերութիւններ առաջին կապուինգների որով: Խառնակութիւններ թագավորութեան տերութիւններում:

§ 5. Գերմանիան 9—11 դարերում.— Սահմանները և քաղաքական կարգը: Հերցոգների և յեկեղեցու կալվածները (տերութիւնները): Կաթոլիկների վախճանը: Պայքար սլավոնների և հունգարների դեմ: Սահմանափակ մարկեր: Ոտտո I. նրա քաղաքականութիւնը Ֆեոդալների նկատմամբ: Վերաբերմունքը յեկեղեցու հանդեպ: Իտալական գործերին խառնվելը: Կայսրութեան վերականգնումը (962): Գերման թագավորների հռոմեական արշավանքները:

§ 6. Իտալիան և պապականութիւնը 9 և 11-րդ դարերը.— Իտալիայի քաղաքական տրոհվածութիւնը: Յեկեղեցու ավատականացումը: Պապական իշխանութեան անկումը: «Իսիդորյան դրութիւններ» (պապական թրդաճումը): Կլյունիկական ռեֆորմներ: Գժտութիւն Արևելյան թեր): Կլյունիկական հետ: Գրիգոր 7-րդ և նրա ռեֆորմները: Եկեղեցու հետ: Գրիգոր 7-րդ և նրա ռեֆորմները: Կայսրերի պապերի դեմ վարած պայքարի սկիզբը: Հենրի IV—Վեճ-ինվեստիդացայի մասին: Վորմսի համաժայնութիւնը (կոնտորդակը) 1122:

ԳԼՈՒԽ 6. ԽԱՉԱԿԻՐ ԱՐՇԱՎԱՆՔՆԵՐԸ, ՔԱՂԱՔ-
ՆԵՐԻ ԱՃՈՒՄԸ ՅԵՎ ԱՌԵՎՏՈՒՐԸ
(7 ժամ) .

§ 1. Խաչակիրների արշավանքների ընդհանուր բնութագիրը: Նրանց եպոխտն. արշավանք. ուղղու-
թյունը և պատճառները. — Թուրք սելջուկները փոքր
Ասիայում. Ալմորավյաներ Իսպանիայում: Ուրբանոս
II: Կլեմենտի տաճարը (Կլեմենտի Ժողովը) (1095), խա-
չակիրների ուղին: Հրեական թալանը: Սաչակիրներ և
բյուզանդիան: Արշավանք փոքր Ասիայով և Սիրիայով:
Յերուսաղեմի գրավումը (1099): Սաչակիրների պետու-
թյունը Արևելքում: Յերուսաղեմի թագավորութունն
և նրա կառուցվածքը: Բնիկ ազգաբնակչության փրճա-
կը: Իտալական քաղաքների դերը:

§ 2. Խաչակիր հետագա արշավանքներ. — Սաչակիր-
ների կորուստները Արևելքում: Սաչակիրների, յեր-
կորդ արշավանքը և նրա անհաջողությունը: Սալահեդ-
դինի պետությունը: Յերուսաղեմի յետ գրավումը Սա-
լահեդդինի կողմից (1188). խաչակիր. յերկորդ արշա-
վանքը: Իննոգենա III և չորրորդ խաչակիր արշա-
վանք: Լատինական կայսրությունը: Սաչակիրների հե-
տագա արշավանքների ուղղությունը և անհաջողու-
թյունները և նրանց կրճատումը (1270): Սաչակիրների
տիրապետությունների վախճանը Արևելքում:

§ 3. Խաչակիր արշավանքների հետևանքները. —
Առևտրական կապերի ամրացումը Արևելքի հետ: Իտա-
լական քաղաքների բարձրացումը: Արևելյան կուլտու-
րայի ազդեցությունը: Ասպետություն, նրա կենցաղն ու
բարքերը: Հոգևոր ասպետական օրդեններ:

§ 4. Ֆեոդալական փառաբեր. — Քաղաքների պայ-
քարը Ֆեոդալ սենյորների լղեմ: Հյուսիսային Իտալիա-
յի քաղաքները: Քաղաքների պայքարը Ֆրանկիայում և
Հյուսիսային Ֆրանսիայում: Քաղաք-կոմունաներ: Ինք-
նուրույն և կախյալ քաղաքներ: Քաղաքային արխատու-

կրատիան. քաղաքային վարչություններ: Քաղաքի պա-
րենավորման քաղաքականությունը: Ֆեոդալական քա-
ղաքի կենցաղը: Ժողովարան և ռաուուշա (քաղաք. վար-
չություն), բերդեր և պատվորմեր: Քաղաքային զի-
նանոցներ (սպառազինություններ):

§ 5. Արևեստը և ցեխերը. — Ցեխերի (Համքարու-
թյունների) առաջացումը: Համքարային կամ ցեխային
կազմակերպությունները. վարպետներ, յենթավարպե-
տներ և աչակերտներ: Համքարական կանոնադրու-
թյուններ: Արհեստներ և շուկան: Ցեխեր և վաճառականներ:
Դաս. պայքար ցեխերում: Համքարական հեղափոխու-
թյունները:

§ 6. Գյուղ և փառաբեր. — Քաղաքի ազդեցու-
թյունը գյուղի վրա: Ֆեոդալական ճնշման ուժեղացումը: Հա-
մայնական հողերի գրավումը: Գյուղացիությունից հողա-
սակավ մասի և գյուղական վերնախավի աճումը: Գյու-
ղացիական շարժումները:

ԳԼՈՒԽ 7-ՐԴ. ԿԱՅՍՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՅԵՎ ՊԱՊԱ-
ԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ 12-ՐԴ ՅԵՎ 13-ՐԴ Դ.Դ. ԿԵՍԵՐՈՒՄ

§ 1. Ֆրիտերիխ Բարբարոսը. — Հյուսիս-իտալական
քաղաքները 12-րդ և 13-րդ դարերում: Պապական իշ-
խանությունից ուժեղացումը Գերմանիայում և Իտալիա-
յում: Շտաուֆենների կայսրությունը: Ֆրիդրիխ Բար-
բարոսը: Կայսրը և քաղաքը: Բարբարոսի իտալական
արշավանքները: Պայքարը պապերի և լոմբարդական
քաղաքների դեմ: Միլանի գրավումը: Ալեքսանդր 3-րդ
պապը: Լոմբարդական միությունը: Ճակատամարտ
Լենյանոյի մոտ (1176): Բարբարոսների պարտու-
նը Իտալիայում: Գլիկներ և Գլիբլիներ:

2. Պապականության հզորացումը 12-րդ 13-րդ դա-
րերում Ինտոկենսիոս 3-րդ: Պապական կողման. Պա-
պական գոնձարանի մուտքը: Պապի դատական իշխա-
նությունը: Պապականությունը և բանկիրներ: Ինդուլ-

գենցիա: Պապականության քաղաքական ազդեցությունը: Պապի քաղաքական ծրագրերը: Շտաուֆենների Սի-
ցիլիական թագավորությունը:

Ֆրիդրիխ 2-րդ և Ինոկենտի 4-րդ Շտաուֆեն-
ների վերջը:

ԳԼՈՒԽ 8-ՐԴ, ՄԻՋՆԱԴԱՐՅԱՆ ՅԵՎՐՈՊԱՅԻ
ԿՈՒԼՏՈՒՐԱՆ (4 ժամ).

1. Յեկեղեցին և կուլտուրան. — կուլտուրան վոր-
պես յեկեղեցու սպասարկու: Հոգևորականությունը և
նրա կազմը: Յեկեղեցական ուսմունք: Ծիսականություն-
թյուններ: Յեկեղեցին և զիտություն: Գրքերի արտա-
դրություն: Յեկեղեցին և դպրոցը: Համալսարանները,
սխոլաստիկա. միստիկա: Արելյարին և Բերնար Կլեր-
վոն: Թովմաս Աքվինանացին: Ռոջեր, Բեկոն: Վանքեր:
Ասկետիզմ: Հոգևորականության կենցաղը: Վեդոնյան
պրոցեսներ:

2. Հերետիկոսներ և նրանց դեմ տարվող պայքա-
րը. — Հերետիկոսները վորպես ճնշված դասակարգերի
սոցիալական բողոքի արտաայտություններ: Կատար-
ներ և Վալդեյցիներ: Ալբիգոյաններ: Պալքար Հերետի-
կոսների դեմ: Խաչակիր արշավանքներ ալբիգոնիանների
դեմ: Ինկվիզիցիա: Մուրացիկ որդերները: Ֆրանցիս-
կացիներ և դոմինիկյաններ: Կոմունիստական աղանդ-
ներ: Արաստոլյան յեղբայրներ: Դոլչինոյի ապստամ-
բությունը և նրա ճնշումը:

3. Միջնադարի արվեստն ու գրականությունը. —
Յեկեղեցական արվեստը: Ռոմանական և գոթական
վոճը: Քաղաքային շենքերը: Քանդակագործությունը
և նկարչությունը: Յեկեղեցական գրականությունը:
Միստերյաներ: Ժողովրդական թատրոնը. ասպետական
զրականություն: Եպոս: Ոժոյանգի և Ներերունգների
յերգը: Միսեդինդետներ և տրուբադուրներ (միջնադա-
սական ժողովրդական բանաստեղծությունը և յերգիծանքը: Քաղաքային գրականությունը):
տեյի «Աստվածային կատակերգությունը»:

ԲԼՈՒԽ 9-ՐԴ. ԱՆԳԼԻԱՆ 11-ԻՑ ՄԻՆՉԵՎ, 15-ՐԴ
ԴԱՐՆԵՐԸ (5 ժամ)

1. Նորմանդական դինաստիան (հարստությունը) —
Նորմանդական նվաճումների արդյունքները: Վիկհեմ
հաղթողը: Յերկիր միացումը և թագավորական իշ-
խանության ուժեղացումը: Առևտրական կապեր Նոր-
մանդիայի և Ֆլանդրիայի հետ: Գյուղացիության շա-
մանդիայի և Ֆլանդրիայի հետ: Ֆեոդալական հասարա-
հագործման ուժեղացումը: Ֆեոդալական հասարա-
կության կազմակերպումը: «Ահեղ դատաստանի» գիր-
քը: Թագավոր և յեկեղեցին: Ֆեոդալական խռոնակ-
չություններ (1035— 054):

2. Հենրիխ 2-րդ պլանտանգենների դինաստիան.
Անգլիական տիրապետությունները Ֆրանսիայում:
Դատական և ֆինանսական ռեֆորմներ: Տեղական վար-
չություններ: Վերաբերմունքը դեպի յեկեղեցին և
թովմաս Բեկետը: Անգլիայի դերը միջնադարյան ա-
ռևտրում: Բրդի արտաձուլումը: Քաղաքների աճումը:

Ռիչարդ 1-ին:

3. Ազատությունների մեծ խարտյան և պարլա-
մենտի սկիզբը. — Ոհան Անհոլը Ֆրանսիայում: Ընդ-
հարումներ պապի հետ: Ընդհարումներ բարոնների,
ասպետների և քաղաքների հետ: Ազատությունների
մեծ խարտյան (1215). Հենրիխ 3-րդ և նրա պալքարը
բարոնների դեմ: Բարոնների ոլիգարխիա ստեղծելու
փորձը: Միմոն դե-Մոնֆոր: Ասպետների պատերազմը:
ցիլների յելույթը: Քաղաքացիական պատերազմ (1265): Եդվարդ 1-ին
Պարլամենտի առանձնացումը (1265): Եդվարդ 1-ին
և համաձայնություն թագավորի և ֆեոդալների միջև:
Պարլամենտի ամրացումը. նրա կազմը և կազմակեր-
պությունը:

§ 4. Եղվարդ 3-րդ և հարյուրամյա պատերազմները.— Անգլիական առևտրի զարգացումը: Բրդի արտադրութիւնը: Ֆլանդրիայի դերն անգլիական առևտրում: Հարյուրամյա պատերազմների սկիզբը: Անգլիացիների հաղթանակը: Վարձու զորքը: Փոխառութիւնների կնքում իտալական բանկիրներէց: Մանկացում:

§ 5. Ուայտ Թայլերի ապստամբութիւնը 1354 թվին.— Գյուղացիների և քաղաքի աշխատավորների դրութեան վատացումը: Սե մա՛ն և աշխատավարձը: Եղվարդ 3-րդ և Ռիչարդ 2-րդի բանվորական որենադրութիւնը: Հուզումներ քաղաքային չքավորութեան և գյուղացիութեան մէջ: Բուրժուական ոպոզիցիան: Վիկլիֆի քարոզչութիւնը: Ըղբայրներ: Գլխահարկի համաքումը: Գյուղացիական ապստամբութիւն 1351 թ.: Ձոնրոլը և նրա քարոզները: Քաղաքային չքավորութեան մասնակցելը ապստամբութեան և բուրժուազիայի դավաճանական դերը: Ապստամբութեան ճնշումը և նրա անհաջողութեան պատճառները: Փոփոխութիւններ Անգլիայի գյուղացիական կարգերի մէջ:

§ 6. Լանկաստիրները և Յորկերը.— Հենրիխ 4-րդ և Լանկաստերի հարստութիւնը (դինաստիան) 1399 թ. և Հենրիխ 5-րդ: Արչափանքների վերսկսումը Ֆրանսիայի դեմ և անգլիացիների հաջողութիւնը: Հենրիխ 6-րդ: Ֆեոդալական խառնակութիւններ և Ֆրանսիայում ձեռք բերած նվաճումների կորուստը: Կեռի ապստամբութիւնը: Հարյուրամյա պատերազմների վախճանը (1453) Կարմիր և սպիտակ վարդերի կռիւլը: Յորկիների դինաստիան: Եղվարդ 4-րդը և Թազավորական արաոյլուտիզմի սկիզբը: Ռիչարդ 3-րդ. ճակատամարտ Վոստորի տակ (1455 թ.) և Թեոդորների դինաստիայի սկիզբը:

ԳԼՈՒԽ 10-ՐԴ. ՖԻԱՆՍԻԱՆ 12—15 ԴԱՐԵՐՈՒՄ (5 ժամ)

§ 1. Ֆրանսիան 12-րդ դարում.— Կարևոր ֆեոդալական պետութիւններ: Քաղաքների աճումը և Ֆրանսիայի Հյուսիսի ուժեղացումը: Թագավորական իշխանութիւնը և քաղաքը: Թագավորական իշխանութեան ուժեղացումը և Ֆրանսիայի միավորումը (կենտրոնացումը): Թագավորի և յեկեղեցու դաշինքը:

§ 2. Ֆիլիպ Ավգուստ 2-րդ.— Կապետինգներ և պլանտագենետներ: Պատերազմն Անգլիայի դեմ: Նորմանդիայի և Լուարի տակ յեղած հողերի մի մասի միաձանդիայի և Լուարի տակ յեղած հողերի մի մասի միացումը: Թագավորական տերութիւնների ընդարձակումը Ֆրանսիայում և նրանց կառուցվածքը: Հետագանվաճումները:

§ 3. Լուդովիկ 9-րդ.— Բլանկ Կաստիլին: Պայքար ֆեոդալների դեմ: Դատական ռեֆորմներ: Պարլամենտներ: Թագավորական տերութիւնների վարչութիւններ:

Ֆիլիպ 4-րդ. Շամպանիայի միացումը: Պայքար հանուն Ֆլանդրիայի: Ֆինանսական դժվարութիւններ: Ընդհարումներ յեկեղեցու հետ: Գեներալ շտատներ: Գեներալ շտատների պատմական դերը: Պապի դեմ տարած հաղթանակը: Տամպլիներների պրոցեսը: Ֆիլիպ 4-րդի վորդինները և նրանց պայքարը ֆեոդալների դեմ:

§ 4. Փարիզյան հեղափոխութիւնը և ժակերիան.— Վալուաի դինաստիան (1328). հարյուրամյա պատերազմ: Պարտութիւն Կրեսի (1346) և Պուատյի մոտ (1356): Գեներալ շտատները 1356 թվին: Մեծ սրդոնաւոր (հրաման): Եղիեն-Մարսելը: Հեղափոխութիւն Փարիզում: Գյուղացիական ապստամբութիւնը: Ապստամբութիւն քաղաքներում: Կապր քաղաքների և գյուղացիական չարժումների միջև: Ժակերիայի և Փարիզյան ապստամբութեան ճնշումը:

§ 5. Թագավորական իշխանութիւնը և պրինցներին փեռապալիզմը. — Կարլ 5-րդ. Ֆիննսական ռեֆորմներ: Նոգաբնիկների ժողովը: Հաջողութիւն Անգլիայի դեմ ունեցած պատերազմում: Թագավորութեան արոհումը ուղեւորների: Բուրգունդական հերցոգները և նրանց մըրցակցութիւնը Ֆրանսիայի թագավորների հետ: Բուրգունդների դաշինքը Անգլիայի հետ և Ֆրանսիայի պարտութիւնը: Կարլ 7-րդ և Ֆրանսիայի հաջողութիւնները: Մշտական զորքը: Մշտական հարկ: Գենեւը շտապների նշանակութեան անկումը: Բանկիրներն ու վաճառականները ֆինանսական վարչութեան մեջ:

Լյուդովիկ 11-րդ. — Արդյունաբերական և առևտրական քաղաքականութիւնը: Պայքար Պուրգունդյան հերցոգների դեմ: Կարլ Անմեղ: Բուրգունդի բաժանումը: Ֆրանսիայի քաղաքական միավորման ավարտումը: Թագավորական արտոյնությունը:

ԳԼՈՒԽ 11-ՐԴ. ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐԱԻԹՅՈՒՆԸ
13—15 ԴԱՐԵՐՈՒՄ

§ 1. Գերմանիան 13-րդ դարում և նրա տարածումը դեպի Արևելք. — Գլխավոր իշխանութիւնները: Մարկեր: Գաղութացման քաղաքականութիւնը Արևելքում: Պայքար Մլավոնների դեմ: Գերմանական գաղութացնողներ Լեհաստանում, Չեխիայում, Վենդիսիայում: Մլավոնների գերմանացումը: Կղերո-ասպետական որդենները, գերմանացիների առաջնադասումը դեպի Բալթիան ծովի ափերը: Ավստրիա, Չեխիա:

§ 2. — Միջքագավորական շրջանը և Հարսուրգների գինաստիան. — Կայսրութեան կործանումը Շատուֆենից հետո: Ռուտովֆ Հարսուրգին ընտրելը (1273): Կայսրութեան կառուցվածքն ու կարգը: Ռայխստագը: Նրա կազմը: Կուրֆյուրստների կոլեգաներ: Լյուքսենբուրգների գինաստիան: Հարսուրգների տիրապետութիւնները Ֆրանսիայում և Լյուքսենբուրգները Չեխիա

յում: Շվեյցարական միութեան կազմակերպումը: Շվեյցարական վարձկաններ: Կարլ 4-րդ և Վոսկե Բ. Լլան (1346):

§ 3. Քաղաքների աճումը. — Դասակարգային պայքարը գերմանական քաղաքներում: Քաղաքների միութիւնները: Հյուսիսային առևտուրը. մեծ Հանդան: Պայքար Դանիայի դեմ: Հանգստական առևտրի նահանգը: Հանգստի կառուցվածքը: Նրա անկման պատճառները: Հոենստի և Շվարի քաղաքների միութիւնը: Ասպետների միութիւնները: Իշխանների պայքարը քաղաքների դեմ:

§ 4. Կայսրութիւնը 15-րդ դարում. — Հուսյան շարժումներ Չեխիայում: Հուսյան պատերազմներ: Յան ժիլկը: Պայքար հուսյանների ներսում: Չաչնիկներ և տապորիտներ: Պրագայի հերձվածքայիններ (կոնպակտայ) տապորիտների քայքայումը (1434): Ֆրիդրիխ 3-րդ և իշխանների ինքնուրույնութեան աճումը:

ԳԼՈՒԽ 12-ՐԴ. ԻՏԱԼԻԱՆ 13—15-ՐԴ ԴԱՐԵՐՈՒՄ
(2 ժամ).

§ 1. Իտալիայի քաղաքական կարգը 13-րդ դարում. — Հյուսիսային քաղաքային հանրապետութիւնները: Պապական նահանջը: Հարավային Իտալիան և Սիցիլիան:

Վենետիկ և ձեռնվաճ տիրապետութիւններ Արևելքում: Վենետիկի և ձեռնվաճի պայքարը: Վենետիկի առաջնութիւնը: Պետական կառուցվածքը: Սոցիալական պայքարը: Տասի խորհուրդը և քաղաքական տերրորի սկզբունքը: Վենետիկյան զինվորատիրան:

§ 2. Ֆլորենցիա. — Արդյունաբերութիւններ: ռևտուրը: Բանկեր: Մեծ և մանր համալսարաններ: Վոչցելիային (ցեխերից)

գուրս) բանվորներ: Քաղաքային չքավորութեան շար-
ժումը: Չոմպիների ապստամբութիւնը (1373): Մեղի-
չի բանկային տունը:

ԳԼՈՒԽ 13-ՐԴ. ԻՍՊԱՆԻԱՆ 12—16 ԴԱՐԵՐՈՒՄ (1 ժամ)

§ 1. Կորտովայի խալիֆատը և նրա անկումը.—
Արաբների վտարումը դեպի հարավ: Ալմորաւիտների
ասպետութիւնը և ասպետական որդենները: Հոգեորա-
կանութեան դերը: Քաղաքներ: Դասային հաստատու-
թիւններ: Կորտեսներ: Պիրինյան թերակղզու թագա-
վորութիւնը: Թագավորական իշխանութեան ամրա-
պնդումը:

ԳԼՈՒԽ 14-ՐԴ. ԼԵՀԱՍՏԱՆ, ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ ՅԵՎ ԲԱԼ-
ԿԱՆՅԱՆ ՅԵՐԿՐՆԵՐ (4 ժամ)

§ 1. Լեհաստան.— Լեհերի ցագ ու ցրվումը: Պյաս-
տեր Բուլխասլավ կորիճը: Ֆեոդալական կարգը: Լե-
հաստանի տրոհվածութիւնը: Գերմանական գաղութա-
ցումը (կոլոնիզացիա): Պայքար թաթարների դեմ:
Հրեաներ: Կաղամետ 3-րդ և թագավորական իշխանու-
թեան ուժեղացումը: Թագավորական վարչութիւնը:
Յարվեգիա: Հաշտութիւն Լիտվայի հետ (1386): Յա-
գելոններ: Վոսկիան և Գրյունվալդը (1410): Պայքար
Թուրքիայի դեմ: Պաներ և չլախտաններ: Կաղամետ
4-րդ: Նեչավյան ստադոդը (1454):

§ 2. Հունգարիա.— Հունգարական թագավորու-
թեան ստեղծումը: Արրադների դինաստիան: Հունգար
ներ և սլավոններ: Մադնատներ և ադմիալանութիւ-
նը: Անդրե 2-րդ և վոսկե Բուլլան (1222): Մոնղոլա-
կան արշավանքները: Գերմանական գաղութացումը:
Անժույան դինաստիան (1301): Պայքար թուրքերի
դեմ: Մաթեոս Կորվին:

§ 3. Բալկանյան յերկրներ.— Բյուզանդիայի թու-

լացումը: Ուղալիքների V արշավանքից հետո: Վենե-
տիկցիների և Ճենովացիների գաղութները: Բուլղարա-
կան թագավորութիւնը: Սերբիական թագավոր Ստե-
փան Դուչան: Թուրք-ոսմաններ: Փոքր Ասիայի գրա-
վումը: Յելլոպա ներխուժելը (1389): Բուլղարական
և Սերբիական թագավորութիւնների հպատակեցնելը:
Պայքար Հունգարիայի դեմ: Թեմուրլենգի մոնղոլական
թագավորութիւնը: Անգորական ճակատամարտը:
Թուրքերի պայքարը Բյուզանդիայի դեմ: Մուհամետ
2-րդ և Կ. Պոլսի գրավումը (1453):

ԳԼՈՒԽ 15-ՐԴ. ԿԱԹՈՒԼԻԿԱԿԱՆ ՅԵԿԵՂԵՑԻՆ ՅԵՎ ՆՈՐ
ԿՈՒԼՏՈՒՐԱՆ (3 ժամ)

§ 1. Պապականության անկումը.— Պապեր Ավինիո
նում: Յեկեղեցին ռեֆորմի յենթարկելու պահանջը:
Հերձվածք պապականութեան մեջ (1378): Մեծ ժողով-
ներ Կոնստանտնու և Բազելում: Ֆլորենցական ունիան:
Բորժի հավատո հանգանակը: Կաթոլիկական յեկեղեցու
անկումը հոգեորականութեան բարձրը: Սխոլաստիկ
գիտութիւնների անկումը: Ընդհանուր կյանքի յեղ-
բայրներ: Դրքերի տպագրութեան գյուտը:

§ 2. Վաղ բուրժուական կուլտուրան Իտալիայում.
Նրա վոչ յեկեղեցական բնույթը: Նոր ինտելիգենցիա:
Հումանիզմը: Անտիկ աշխարհի ուսումնասիրութիւնը:
Նոր արվեստը: Նոր մանկավարժութիւնը: Պետրարքա:
Բոկակաչիո, Վիլլա Ալբերտի, Նիկոլլա Նիկոլլին, Մարոկ-
լին Ֆիչինո, Ֆելտրո: Իտալական վաղ վերածնութեան
չրջանի արվեստը: Իտալական վերածնութեան ազդե-
ցութիւնը ուրիշ յերկրների վրա:

7-րդ ԴԱՍԱՐԱՆ

ՄԻՋԻՆ ԴԱՐԵՐԻ ՎԵՐՋԸ ՅԵՎ ԱՆՑՈՒՄԸ ՆՈՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԻ

ԳԼՈՒԽ 1-ԻՆ. ԻՏԱԼԻԱՆ 15—16-ՐԴ ԴԱՐԵՐՈՒՄ
(3 ժամ)

§ 1. Իտալիան 15-րդ դարում.— Իտալիայի 15-րդ դարի ընդհանուր բնութագիրը: Տնտեսական ամլացման սկիզբը: Հասարակական դասակարգերի դրուժյունը: Քաղաքական կարգը քաղաքներում: Պրինցիպատ, կոնդոտերներ: Ֆլորենցիա: Մեաիչի բանկային տունը Ջովանի Մեաիչի: Մրցում Ալբիցիի հետ: Կոզիմո Մեաիչի: Լորենցո Հիանալի: Սինյորների նշանակութւյան սահմանափակումը:

Միլանի հերցոգութւյունը.— Վիսկոնտեր: Կոմունալ հաստատութւյունների վերացումը: Իշխանութւյան անցումը Սոֆորցի ձեռքը (1450):

Վենետիկ.— Վենետիկի տնտեսական ծաղկումը 15-րդ դարում: Վենետիկի առևտրի մենաշնորհայ դիրքը: Թուրքերի կողմից Կ. Պոլսի գրավման նշանակութւյունը Վենետիկի համար: Քաղաքի անկումը Անդրով-կիանոյան ճանապարհի անկումից հետո: Պապականութւյան նշանակութւյան անկումը: Ալեքսանդր 6-րդ Բուրջիան: Պապական արքունիքը: Կեսար Բուրջիան: Իտալիայի միացման փորձը: Մակիավալի Սափոնատտիա:

Ճրանսիայի դեպի Իտալիա կատարած արշավանք-

ների սկիզբը 16-րդ դարում: Ռազմական հարձակումները: Տնտեսական և քաղաքական անկումը: Պապականութւյան ուժեղացումը: Ֆեոդալ-կաթոլիկական ռեակցիան. Կամպանելա «Արևի քաղաքը»: Կատարրիստի ապստամբութւյունը:

§ 2. Իտալական արվեստի ծաղկումը.— Ճարտարապետութւյունը. Բոտտեչելլի, Բրամանդե: Քանդակագործութւյուն՝ Դոնատելլո, Վերոկկիո: Նկարչութւյուն՝ Մազաչո, Ռաֆայել, Տիցիան, Միքել-Անջելո, Բուոնափոտտի—նկարիչ, ճարտարապետ, քանդակագործ: Լեոնարդո-Դավինչի բնութագիրը: Իտալական թատրոն:

Իտալական արվեստի ազդեցութւյունն այլ յերկրների արվեստի վրա:

ԳԼՈՒԽ 2-ՐԴ. ԹՈՒՐԿԻԱՆ 15-ՐԴ ԴԱՐԻ 2-ՐԴ
ԿԻՍՈՒՄ ՅԵՎ 16-ՐԴ ԴԱՐՈՒՄ (1 ժամ)

§ 1. Կ. Պոլսի գրավումը քուրքերի կողմից (1453).— Թուրքիայի նվաճումները 15-րդ դարի առաջին կեսում: Սյուլեյման 2-րդ (1520—1566): Պալմանադրեր Վենետիկի և Ճրանսիայի հետ: Թուրքական հզորութւյան ծաղկումը: Թուրքիայի սոցիալական կարգը 16-րդ դարում: Անկման սկիզբը: Թուրքական նավատորմի զարթու-թւյունը իսպանացիների և իտալացիների կողմից Լեպանտոյի տակ: (1571):

ԳԼՈՒԽ 3-ՐԴ. ԻՍՊԱՆԻԱՅԻ ԲԱՐՁՐԱՑՈՒՄԸ ՅԵՎ ՄԵԾ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՅՏՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
(4 ժամ)

§ 1. Իսպանիան և Փորթուգալիան.— 15-րդ դարի վերջում.— Իսպանիայի քաղաքական դրութւյունը 15-րդ դարում: Արսուլյուտիզմ Կատոլիկայում: Արագոնի թագավորութւյունը: Փորթուգալիա: Գրենատի իսլամական թագավորութւյունը: Փորթուգալիա: Գրենատի իսլամական թագավորութւյունը:

տը: Ֆերդինանտ և Իզաբելլա: Իսպանական արքայու-
տիզմ: Պալքար Փեռզալների դեմ: «Մրբազան Գերման-
դադան»: Ասպետական որդեններ: Նոր բանակի կազմա-
կերպումը: Քաղաքացիներ: Կորտեսներ: Ժողովրդական
տնտեսության առանձնահատկությունը: Անասնապա-
հությունը նշանակությունը: Գյուղացիների դրությունը:
Կատալյան գյուղացիների ապստամբությունը: (1462 և
1489 թվերին):

Ճորտական հարաբերությունների լիկվիդացիան:
Ինկվիզիցիայի (հավատաբնություն) վերականգնումը:
Տորգվեմադա: Ատելություն հրեաների հանդեպ: Գրե-
նատի նվաճումը: (1492 թվին):

§ 2. Նոր յերկրի հայտնաբերումը և ծովային մա-
նապարհի դեպի Հնդկաստան: Աշխարհագրական գիտե-
լիքների աստիճանը: Տոսկանելին: Առաջին նավազնա-
ցությունն Ատլանտյան ովկիանոսում: Հենրիխ Մորցե-
լավատել: Ազոտյան կղզիների հայտնաբերումը: Բալ-
տիկամեզոս Չայը: Վասկո-Դե-Գաման և ծովային ճա-
նապարհ դեպի Հնդկաստան:

Ամերիկայի հայտնաբերումը: Ք. Կոլումբոսը և նրա
եղբայրների: Ամերիկո-Վեսպուչին փորթուգալացիներ
ընդդեմ: Ամերիկայում: Կոնգլիստատորների Մեքսիկյան
բնիկների պետությունը: Կորտեսը և ացոլիկների ստոր-
կացումը: Իկիլի Պերան: Իսպանացիներին հպատակվելը:
Դադուխային թալանը: Կաթոլիկ միսիոնարներ: Բնիկ-
ների բնաջնջումը:

Աշխարհագրական մեծ հայտնագործումների թողած
ազդեցության ընդհանուր բնութագիրը Արևմտյան Յեզ-
րոպայի տնտեսական կարգերի զարգացման վրա:

§ 3. Իսպանիան վորպես համաշխարհային պետու-
թյուն: Իսպանական արքայուտի դեր ու թեղացումը
Կարլ 1-ին (5-րդ) Հաբսբուրգի որդի: Կոնֆլիկտ
Կորտեսների հետ: Հեղափոխական շարժումներ
Իսպանիայում 1519—1522. Կոմուներոսների ապստամ-

բությունը: Ապստամբություն Կատալիայում և Վալե-
նում: Կարլ 1-ին (5-րդ), տերիտորյալ կազմը: Իսպա-
նիայի ձգտումները համաշխարհային հեղեմոնիա ձեռք
բերելու: Պատերազմներ և պետական ֆինանսների վի-
ճակը:

ԳԼՈՒԽ 4-ՐԴ. ՌԵՖՈՐՄԱՑԻԱ ՅԵՎ ԳՅՈՒՂԱՑԻԱԿԱՆ
ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅՈՒՄ
(6 ժամ)

§ 1. Գերմանիայի դրությունը 15-րդ դարի վերջում
և 16-րդ դարի սկզբում: Մաքսիմիլիան 1-ի ռեֆորմ-
ները: Կայսր և իշխաններ: Կայսերական ասպետներ:
Քաղաքային պատրիկություն: Ֆուգգերների տունը և
նրա միջազգային կապերը: Բյուրգերությունը: Յեխա-
յին արհեստը: Քաղաքի պլերեյական տարրերը: Գյու-
լին արհեստը: Քաղաքի պլերեյական ապստամբու-
ղացիների դրությունը: Գյուղացիական ապստամբու-
թյուններ 15-րդ դարի վերջում և 16-րդ դարի սկզբնե-
րում: Կոչիկ Միություն և Ադաա Կոնրատը:

§ 2. Ռեֆորմացիա: Քաղաքային կուլտուրա: Երազմ
Ռոտտերդամսկ—հիմարությունների գովաբա-
նումը—Մուլթ մարդկանց նամակը: Ուլտրիխ Ֆոն Գու-
տեն: Գերմանական արվեստը (Դյուտեր):

Հռոմեական յեկեղեցու դրությունը և Գերմանիայի
ունեցած վերաբերմունքը նրա հանդեպ: Մաքսիմիլիան
թերը և նրա յելույթը 15—27 թվին: Ռեֆորմացիոն
շարժման սկիզբը: Կարլ 5-րդի ընտրությունը: Վորմ-
սայիստագը: Պլերեյական տարրերի շարժումը Յվի-
կայում և Վիտտենբերգում: Անաբապտիզմ: Աս-

§ 3. Հեղափոխական շարժման ծավալումը: Աս-
պետական ապստամբությունը 1622—23 թվերին: Չի-
կինկեն: Ապստամբության ճնշումը: Մեծ գյուղացիա-
կան պատերազմը (1524—25 թ.) նրա պատճառները:
Շարժամար բռնկած շրջաններ: Շվարի ուսյոնի ապրա-
տամբների պահանջները: «Տասնյերկու հողվածներ»:

Տրանկոնիայի շրջանը: Քաղաքային բուրժուազիայի դե-
րը: Գոյլըրնյան ծրագիրը: Սաքսոնական-թյուրինգյան
շրջան: Թուրինգիա Մյունցերը, նրա բնութագիրը և նրա
ծրագիրը: Քաղաքային չքավորութիւնը, լեռնագործ
բանվորները շարժման մեջ: Մյուլհիսուզենի կոմունան:
Գյուղացիների պարտութիւնը: Մյունցերի մահապա-
տիժը: Շարժման տապալում: Պարտութիւնն պատճառ-
ները: Լյութերի դիրքը: Մյունստերի կոմունան (1534-
35): Անարատիտները Մյունստերում և նրա պաշա-
րումը: Հոլման Լայնտենսկին, նրա հասարակական կա-
ռուցվածքը Մյունստերում: Քաղաքի դրամումը և հաշ-
վեհարգար ապստամբների հետ:

§ 4. Գերմանիայի եեղափոխական շարժումների
հանրագումարը և հակառեֆորմացիան. — Զափալուր
բարենորոգումների (ռեֆորմացիա) կողմնակիցների
հաղթանակը: Յեկեղեցական տերութիւնների սեկու-
լիտիզացիան: Լյութերական յեկեղեցին: Յեկեղեցին և
իշխանները: Ռեֆորմացիայի տարածումը Յեկերոպա-
յում: Յվինդլի: Ռեֆորմացիան Սկանդինավյաններում:
Կալվինը ժնեւում: Կալվինիզմի տարածումը: Կաթոլի-
կական ռեակցիան: Յեզվիտների որդենի հիմնումը:
Ինկվիզիցիա: Մամուլի և տպագրութիւնն հետապնդու-
մը: Տրիդենտյան ժողովը:

ԳԼՈՒԽ 5. ԱՆԳԼԻԱՅԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ 16-ՐԴ ԴԱՐՈՒՄ (4 ժամ)

§ 1. Անգլիայի տնտեսական զարգացումը 16-րդ դա-
րում. — Անտոնապահութիւնն աճումը: Յանկապատու-
մը և գյուղացիութիւնն հողագրկման սկիզբը: Խոշոր
ֆերմերութիւնն յերեւան գալը: Արդյունաբերական ար-
տադրութիւն: Մահուդի մանուֆակտուրան և կապի-
տալիստական աշխատանքի տունը: Ագրարային և ար-
դյունաբերական որենադրութիւնը: Ստատուտ յենթա-
վարպետների մասին: Գյուղացիների պառուսերիզացիան

և տյուտերների արյունոտ որենադրութիւնը. ընդդեմ
մուրացկանութիւնն:

Առեւտրական բուրժուազիայի ուժեղ ազդեցութիւն-
նը: Լոնդոնը 16-րդ դարում:

Թեոդորների արտոյութիւնը: — Անգլիական ռեֆոր-
մացիա. — Հենրիխ 7-րդ: Աստղային պալատը, ֆեոդալա-
կան շքախումբը, ֆինանսական ձեռնարկումներ: Արտա-
քին քաղաքականութիւն: Նոր առեւտրական ճանապարհ-
ներ գտնելու համար տարվող պայքարին մասնակցելը:
Կաթոլիկների հայտնագործումը Հյուսիսային Ամերիկա-
յում: Գաղութային քաղաքականութիւնը Իրլանդիա-
յում: Արտոյութիւնն ուժեղացումը Հենրիխ 8-րդի ո-
յում: Արտոյութիւնն ուժեղացումը Հենրիխ 8-րդի ո-
րոր: Հենրիխ 8-րդի բնութագիրը: Արտաքին քաղաքա-
կանութիւն: Հարաբերութիւնների խզում պապակա-
նութիւնն հետ և թագավորի նաև յեկեղեցու գերագույն
իշխող դառնալը: Վանքերի վերացումը: Յեկեղեցական
դուլքերի սեկուլիտիզացիան: Անգլիական յեկեղեցին:
Կաթոլիկների և բողոքականների հետապնդումը: Ֆեո-
դալ կաթոլիկական ռեակցիան: Մարիա Թեոդոր «Արյու-
նոտ», Յեղիսարեթ Թեոդորը և նրա յեկեղեցական քաղա-
քականութիւնը: Ռեֆորմացիան Շոտլանդիայում: Զոն-
պոկս: Մարիա Ստուարտ: Մրցման սրումը Իսպանիայի
հետ: Գոուկենսի, Իրեկի և Ֆրոբիշերի եքսպեդիցիան:
Կաթոլիկների դաժադրութիւնը: Մարիա Ստուարտի
մահապատիժը: Անհաղթ Արմադի կործանումը: Ընկե-
րութիւններ՝ գաղութային յերկրներում առևտուր անե-
լու համար: Ոստ-հնդկական ընկերութիւնը: Ստրիա-
վաճառութիւնը:

Ապստամբութիւնն Իրլանդիայում: Կոմս Եսեկս:
Անգլիայի հասարակական դատակարգերի ընդհանուր
բնութագիրը 16-րդ դարում: Թագավորական արտոյութ-
իւնն դեմ ուղղված բուրժուական ոպոզիցիայի սկիզբը:

§ 3. Անգլիայի կուլտուրական կյանքը 16-րդ դա-
րում և 17-րդ դարի սկզբում. — Հումանիստական հո-
սանք Անլիայում: Ոկսֆորդ, Կոլետ, նոր գաղութը: Թու-
մանք Անլիայում:

Ճաստորդ և նրա «Ուտոպիան»: Երազմ Ռոտտերդամը Անգլիայում: Յեղիսարեթյաններ: Շեքսպիրի դրամատուրգիան և նրա Յերկրագունդ (գլորուս) թատրոնը:

ԳԼՈՒԽ 6-ՐԴ. ԹԱԳԱՎՈՐԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈՒԺԵՂԱՑՈՒՄԸ ՅԵՎ ՀՈՒԳԵՆՈՏՅԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԻԱՅՈՒՄ (3 ժամ)

§ 1. Ֆրանսիան 15-րդ դարի վերջում և 16-րդ դարի 1-ին կեսում.— Արդյունաբերության և առևտրի զարգացումը: Գյուղատնտեսության: Թագավորական իշխանության ամրապնդումը: Ֆրանցիսկ 1-ինի պատերազմները Կարլ 5-րդի հետ: Ֆրանսիայի պարտությունը: Յերկրի ավերումը: Կառո-Կարբեզի հաշտությունը (1559 թ.): Ազնվականություն: Գյուղացիության և քաղաքացիների դրությունը:

Հումանիզմ Ֆրանսիայում (Ռաբլե): Կալվինիզմի տարածումը:

§ 2. Հուգենոտյան պատերազմներ.— Քաղաքացիական (Հուգենոտյան) պատերազմների սկիզբը Ֆրանսիայում: Պատերազմի պատճառները: Դասակարգային ուժերը՝ ֆեոդալները և թագավորական իշխանությունը: Ոպոդիցիա քաղաքներում:

Հուգենոտյան պատերազմների ընդհանուր ընթացքը և նրա առանձին մոմենտները: Վալուա: Գիզեր և Բուրբոններ: Յեկատերինա Մեծիչի: Բարթոլոմեոսյան Գիշերը: Բուրբոններ: Արտաքին միջամտություն: Իսպանիան և Անգլիան: Կաթոլիկական լիգան: Յերեք Հենրիների պատերազմը: Գիզի մահը և Հենրիի 3-րդ:

§ 3. Հենրիի 4-րդ Բուրբոն.— Քաղաքացիական պատերազմների վախճանը: Նանտի ետիկզ (1598) և հուգենոտների իրավունքը: Գյուղացիական շարժումներ, տնտեսության վերականգնումն ու զարգացումը: Սյուլլի: Թագավորական իշխանության նոր ամրապնդումը: Ավստրիայի դեմ կռիվը նախապատրաստություն: Ծիզվիտներ և Հենրիի 4-րդի սպանությունը:

ԳԼՈՒԽ 7-ՐԴ. ԻՍՊԱՆԻԱՅԻ ԱՆԿՈՒՄԸ ՅԵՎ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ ՆԻԴԵՐԼԱՆԴՆԵՐՈՒՄ (5 ժամ)

§ 1. Իսպանիան Ֆիլիպ 2-րդի ժամանակ.— Իսպանիայի տերիտորիայի կազմը Ֆիլիպ 2-րդի ժամանակ (1556—1598): Առևտրի վիճակը: Արդյունաբերությունը ու գյուղատնտեսությունը 16-րդ դարի միջում: Գները հեղափոխություն: Իսպանիայի տնտեսական անկման սկիզբը: Հովանավորման (Պրոտեկցիոնիզմի) քաղաքականությունը: Պետական պարտք: Պետությունը սնանկ հայտարարելը: Սանձարձակ ռեալիզմի (կաթոնիկներ): Ազդային կարգերի և կոնվիկների բորբոքում: Հալածանք մավրերի դեմ: Անհաղթ Արմադի կործանումը: Իսպանիայի քաղաքականությունը Նիդերլանդներում:

§ 2. Նետրլանդական գավառները՝ հեղափոխության առաջ.— Յերկրի տնտեսական դրությունը: Բրդեղենի արտադրություն: Համաքային արհեստը: Մանուֆակտուրա: Արդյունաբերական կենտրոններ Ֆլանդրիա և տուրա: Արդյունաբերական կենտրոններ: Գյուղա-բերանդ: Առևտուր: Անդրվերպենի դերը: Գյուղատնտեսություն: Ձկնորսություն: Հասարակական դասատնտեսություն: Չկնորսություն: Զարգացող կարգեր: Կարգերի վիճակը: Նեդրլանդների քաղաքական կարգը: Գներնալ շտատներ: Հաբսբուրգների իշխանության վերականգնումը: Կարլ 5-րդ:

Կրոնական հարցը: Կաթոլիկություն և բողոքականություն: Կալվինիզմ: Հալածանք հերետիկոսների նկատմամբ: Ոպոդիցիոն տրամադրություն:

§ 3 Նետրլանդական հեղափոխություն.— Ֆիլիպ 2-րդի քաղաքականությունը Նետրլանդների հանդեպ: Մարզարիտ Պարմիցի փոխարքայությունը: Ազնվականություն և բուրժուազիայի ոպոդիցիան: Վիլհելմ Ուսությունը: Գիզերի հանրադիրը: Եարթման ծավալումը բնակչության աշխատավոր շերտերի միջև: Պատկերամարտություն:

Հերցոգ Ալբան: Եզմոնդի և Հորնի մահապատիժը:

Արշան խորհուրդը: Բռնագրավումներ: Մասնայական եմիգրացիան: Հարկային քաղաքականութիւնը: Ապստամբութիւն Հոյանդիայում և Չելանդիայում: Ծովային Գեղերը: Վելչէլմ Ռաննայու ջոկատները: Հոլանդական շտապներ:

Այլի յեղեղանշումը: Քայքայում պաշարող դոքսի մեջ: Անդրկերպենի թալանումն ու ավերումը (1576): Ժողովրդական ապստամբութիւններ հարավում: Գենդի խաղաղութիւնը (1576): Դասակարգային հակասութիւններ: Հեղափոխական շարժումների զարգացումը Ֆրանսիայում և Բրաբանդում: Քաղաքացիական պատերազմը Ֆրանդրիայում: Ռեակցիոն շարժումներ Բալտիկի գաղութներում: Հակահեղափոխութիւն: Դրութիւնը հյուսիսում: Ուտրեխտի դաշինքը (1579)

Հեղափոխութեան հանրադրումը: Բուրժուական կարգերի ամրապնդումը հյուսիսային պրովինցիաներ: Ռեառափրացիան հարավում:

§ 4 Իսպանիայի տնտեսական և քաղաքական անկումը.— Իսպանիայի անկումը 17-րդ դարում: Պարագիւտ դարացած դասակարգեր: Թագավորական արքունիքը: Ապստամբութիւն Կատալոնիայում (1640—1652): Պատերազմական անհաջողութիւններ: Իսպանական կուլտուրան: Նկարչութիւնը՝ Ռիբերա, Մուրիլլո, Վելասկես:

Գրականութիւն՝ Սերվանթես: Իսպանական գրամատուցիան:

ԳԼՈՒԽ 8-ՐԴ. ՅԵՌԱՄՅԱ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐ (3 ժամ)

§ 1. Գերմանիայի միացման փորձը.— Տնտեսական անկում 18-րդ դարի սկզբում: Կաթոլիկ և բողոքական իշխանների պայքարը: Ժիգլիանների դերը: Կայսերական իշխանութիւն և կաթոլիցիզմ: Հարստորդների տան ժառանգական տերութիւնը: Ավստրիա: Հունգարիայի և Չեխիայի միացումը նրան:

§ 2. Յեռնամայա պատերազմներ.— Ապստամբու-

թութիւն Չեխիայում և յեռնամայա պատերազմների սկիզբը: (1618): Ֆերդինանտ 2-րդ: Վելուդրի ճակատամարտը և ռեակցիոն Չեխիայում: Արտաքին միջամտութիւն (Դանիա):

Վալենշտեյն և բանակի կազմակերպումը ռազմական տեխնիկան 17-րդ դարի միջում: Շվեդիա և պայքար հանուն Մերձբալթիկի: Գուստաֆ Առաջինը (1611—1632) և Շվեդիայի հանդես գալը: յեռնամայա պատերազմում: Ֆրանսիայի ակտիվ միջամտութիւնը: Գուստաֆ Առաջինը (1632) և Վալենշտեյնի մահը (1634):

Պատերազմի հետագա յեղեղեցներն ու հոսանքները և նրա վախճանը: Վեստֆալյան հաշտութիւնը (1648): Գերմանիայի քայքայումը և քաղաքական բաժանվածութիւնը: Վեստֆալյան հաշտութեան միջազգային տրդիւնը:

ԳԼՈՒԽ 9-ՐԴ. ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԵՂԱՓՈՆՈՒԹՅՈՒՆԸ. (5 ժամ)

§ 1. Ֆեոդալական ռեակցիոն և հեղափոխութեան նախադրյալները.— Բուրժուական ուղղիցիայի աճումը: Թագավորական արսուլյուտիզմի դեմ: Ֆեոդալական ռեակցիոն Ստուարդների որդի: Արտաքին քաղաքականութեան հարցեր: Պետական ֆինանսներ:

Մենաչորհի սխառնումը: Ֆեոդալական տիրոջների ծախումը: Կալվինիզմն Անգլիայում: Պուրիտաններ: Ստուարտների յեղեղեցական քաղաքականութիւնը:

Կոնֆլիկտ պարլամենտի և թագավորական իշխանութեան միջև: Կարլոս 1-ինի (1629—1640)— առանց պարլամենտի վարչութիւնը և յերկրի կառավարումը: Ապստամբութիւն Շոտլանդիայում: Կարճատև պարլամենտ:

§ 2. Հեղափոխութիւնը և քաղաքական պատերազմը.— Յերկարատև պարլամենտ: Ստրաֆորդի մահահապառիժը: Աստղային պարադի և արսուլյուտիզմի ալլ

հաստատութիւններէ վերացումը: 1641 թվի մեծ դեմոնստրացիան: Ազրարային շարժումը: Հուզումներ քաղաքային արհեստավորներէ միջև:

Ինդենպենդենտներ:

Քաղաքացիական պատերազմների սկիզբը: Հարաբերութիւն թագաւորի և պարլամենտի ուժերի միջև: Պատերազմական գործողութիւններ: Ոլիվիեր Կրոմվելը: Բանակի ռեֆորմը:

Պրեսպետերյան պարլամենտը և նրա դատակարգային քաղաքականութիւնը: Ասպետական տեր-ժանիէյի վերացումը: Յանկապատման դեմ ուղղված որենսդրութեան կրճատումը: Յեկեղեցու և ռոյալիստների հողերի ծախսելը: Հարկային քաղաքականութիւն. թագաւորի հետ հաշտվելու ձգտում: Տնտեսական կրիզիսը: Պարլամենտ: Ոպոդիցիայի աճումը: Լեվիելներ: Ջոն Լիլբերն:

Թագաւորի դեմ տարած հաղթանակը: Թագաւորի փախուստը Շոտլանդիա: Նրա հանձնումը պարլամենտին: Բանակի քաղաքական դերը: Պարլամենտի կոնֆլիկտը բանակի հետ: Բանակը լուծելու փորձ:

Ազիտատորներ: Ընդհանուր բանակային խորհուրդ: Լոնդոնի պաշարումը: Հիմնական առաջադրութիւններ և ժողովրդական համաձայնութիւնը: Թագաւորի փախուստը: Ռոալիստների ապստամբութիւնը: Յերկրորդ քաղաքացիական պատերազմը: Բրայդի դառնումը: Թագաւորի մահապատիժը և հանրապետութեան հռչակումը:

§ 3. Անգլիական հանրապետութիւնը. Կրոմվելի պրոտեկտորատը. — Իրլանդիայի միջազգային դրութիւնը: Ռոալիստական շարժումը: Զինվորների բունդեր: Դիպլոմատներ: Ուիլյամ Ուիլյամս: Իրլանդիայի և Շոտլանդիայի վսպումը: Իրլանդական բնակչութեան հողերի եքսպրոպրիացիան: Պատժիչ միջոցառումներ բանակի հեղափոխական թեւի դեմ: Անգլիայի միջազգային դիրքի ամրապնդումը: Մրցում Հոլանդիայի հետ: Նավա-

դացիան ակտը 1651 թվի: Պատերազմներ Իսպանիայի և Հոլանդիայի դեմ: Զինվորականների տիրապետութիւնը: Պայմանագրեր Փոթթուզալիայի հետ: Կրոմվելի պրոտեկտորատը. (1653—1658): Անգլիական հասարակական դատակարգերի դրութիւնը. Կրոմվելի պրոտեկտորատի վերջում: Ստուարտների ռեստավրացիան (1660):

ԳԼՈՒԽ 10-ԲԳ. ԱՐՍՈՒՅՈՒՏԻՑԻՉՄԻ ԾԱՂԿՈՒՄԸ
ՖՐԱՆՍԻՍՅՈՒՄ (4 ժամ)

§ 1. Ռիշելիե և Մազարինի. — Ֆեոդալական տարաձայնութիւններ. — Հենրիխ 4-րդի մահից հետո: Գեներալ շտապները 1614 թվին: Յերրորդ դասի ոպոդիցիան: Ռիշելիե (1624—1642): Պայքար Հուգենոտյան հանրապետութեան դեմ: Ամբոյների քանդումը: Բյուրոկրատիկ մոնարխիայի ամրացումը: Մալարինին և Ֆրանսիայի քարճրացումը:

§ 2. Լյուդովիկոս 14-րդը (1643—1715) և արտոյուտիզմի ծաղկումը: Արտոյուտիզմի դատակարգային բնույթը: Կառավարչութեան ապարատը: Բյուրոկրատիան: Մշտական բանակ: Լյուդովիկի արքունիքը: Կենցաղ և կուլտուրա:

Ֆրանսիական զբաղանդութիւն — Կորսել, Ռաան, Մոլիեր: Արտոյուտիզմի հաղթանակի ընդհանուր պատճառները և նրա տարածվելը Յեվրոպայում: Արտոյուտիզմի նշանակութիւնը. կապիտալիստական հարաբերութիւնների զարգացման համար:

§ 3. Կոլիբերի տնտեսական քաղաքականութիւնը. — Մերկանտիլիզմ. Բուրժուազիայի դրութիւնը: Հողատարութիւն առևտրի զարգացման համար: Կապիտալիստական հարաբերութիւնների սկիզբը արքունաբերութեան մեջ: Մանուֆակտուրա: Մանուֆակտուրայի տեխնիկան: Մանուֆակտուրայում զբաղված

բանվորներ: Գյուղացիութիւնը: Աշխատավոր մասսայի շահագործման ուժեղացումը: Հարկեր: Կրօնական հետապնդումների վերսկսումն և Նանտի եղիկտի վերացումը (1685): Ապստամբութիւն Սեփենում (1702):

§ 4. Լյուդովիկոս 14-րդի պատերազմները.— Ծրանսիայի գերիշխանութիւնը Յելրոպայի մայր ցամաքում: Պատերազմ Իսպանական ժառանգութեան համար: Հակաֆրանսիական գաղութայնացումը: Յերկրի քայքայումը: Ուտրեխտի հաշտութիւնը (1713): Ներքին և արտաքին քաղաքականութեան հանրադրումը: Ժաննա Մելեյի կտակը:

ԳԼՈՒԽ 11-ՐԴ. ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ ՅԵՎՐՈՊԱՆ. ԱՎՍՏՐԻԱՆ ՅԵՎ ՊՐՈՒՍԻԱՆ 17-ՐԴ ԳԱՐԻ ՎԵՐՋՈՒՄ ՅԵՎ 18-ՐԴ ԳԱՐԻ ՍԿՋՔՈՒՄ (3 ժամ)

§ 1. Ավստրիան յեռեսնամյա պատերազմներից հետո.— Լեոպոլդ 1-ին (1657—1705): Գյուղացիների ճորտական կախումը: Նրանց ապստամբութիւնը: 1680 թվի շարժումը: Ազգային ճնշումը Ավստրիայում: Հարսուրդների միապետութեան պայքարը թուրքերի դեմ:

§ 2. Թուրքիան 17-րդ դարի վերջում.— Ներքին կարգը: Արտաքին քաղաքականութիւն: Վիենայի պաշարումը (1683) և ճակատամարտը Ոֆֆոնդում: Ավստրիայի, Ռուսաստանի և Լեհաստանի հարձակումները թուրքերի վրա: Ոսմանյան կայսրութեան անկման սկիզբը:

§ 3. Լեհաստանը 16-րդ և 17-րդ դարերում.— Ծորտական ճնշման ուժեղացումը.— Շրախտական պետութիւն: Դաշինք Լիտվիայի հետ (1569): Զիզլիտները Լեհաստանում: Պայքար Շվեդիայի, Պրուսիայի, Մոսկովյան պետութեան հետ: Ուկրաինական հողերի գրավումը: Աշխատավոր մասսաների դրութիւնը Ուկրայնայում: Կազակ-գյուղացիական ապստամբութիւնը:

Պայքար թուրքերի դեմ: Յան Սորեսկի: Լեհաստանի անկումը: 18-րդ դարի սկզբում:

§ 4. Շվեդիայի ուժեղացումը.— Շնորհիվ յեռեսնամյա պատերազմների: Բալթիկի հարցը 17-րդ դարի վերջում և 18-րդ դարի սկզբում: Կարլ 12-րդ (1697—1718): Մեծ հյուսիսային պատերազմը:

§ 5. Պրուսիա.— Բրանդենբուրգ և Հոհենցոլնների տունը: Տեռտնյան որդենը և Պրուսական հերցոգութեան կազմակերպումը: Մեծ Կուրֆյուստը: Ֆրիդրիխ մեծը. նրա տնտեսական քաղաքականութիւնը և պատերազմներ Լեհաստանի ու Շվեդիայի դեմ: Պրուսական թագավորութիւնը (1701): Դասակարգային հարաբերութիւնները: Պրուսական յունկերութիւնը: Ծորտաութիւնը: Պետութեան ռազմա-բոլորոգիքատական կազմակերպութիւնը: Նվաճողական քաղաքականութիւն: Արևելա-Յելրոպական յերկրները 18-րդ դարի սկզբում:

ԳԼՈՒԽ 12. ԲՈՒՐԺԱԿԱՆ ԿԱՐԳԵՐԻ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ ՀՈՒԱՆԴԻԱՅՈՒՄ ՅԵՎ ԱՆԳԼԻԱՅՈՒՄ (3 ժամ)

§ 1. Միացյալ պրովինցիաներ.— Հոլանդիայի տնտեսական բարգաւաճումը: Գյուղատնտեսութիւնը: Արդյունաբերութիւնը: Նավաշինարարութիւնը և ծովազնացութիւնը: Հոլանդիայի պայքարն առևտրական առաջնութեան համար: Հոլանդիայի ազդեցութեան տարածումը Հնդկաստանում: Մրցակցութիւն Փորթուգալիայի հետ: Առևտրական հարաբերութիւններ Պարսկաստանի, Չինաստանի և Ճապոնիայի հետ: Ռուս-հոլանդական ընկերութիւնը: Առևտուր Ամերիկայի հետ: Պայքար Իսպանիայի դեմ: Դաղութային թալանը, լանդիայի Յելրոպական առևտուրը: Ամստերդամը, վորպես յելրոպական կապիտալի զլխավոր շուկան: Հասարակական դատակարգների վիճակը: Դասակարգային պայքարը: Դեմոկրատական շարժում: Պաշտոնապաշտի հաղթանակը:

Քաղաքական կարգը: Ֆյամանդական արվեստը—
Ռուբենսը, Հոլանդական արվեստը— Ռեմբրանդը:

§ 2. Անգլիա. Ստուարտների ռեստավրացիան.—
Կապիտալիստական հարաբերությունների զարգացումը
հեղափոխությունից հետո: Ցանկապատումը և կապիտա-
լիստական կապալը: Հացի որենքներ: Որենքներ թա-
փառաշրջիկության մասին: Առևտրի և դրամական կա-
պիտալի աճումը: Լոնդոնի Սիտին: Անգլիական նավա-
տորմիզը: Գաղութային թալանի ուժեղացումը: Քա-
ղաքական ռեակցիա: Դիսսենտորների հետապնդումը:
Ակտ յերդման մասին:

§ 3. Բուրժուական կարգեր Անգլիայում.— 1658
թվի հեղափոխությունը: Սահմանադրական կարգերի
ամրապնդումը: Վիլհելմ Որանացին: Իրավունքի գեկ-
լաբացիան և Բիլլը: Որենք-զահաժառանգության մա-
սին: Հողատիրական արխատոկրատիայի հարստացումը:

Պետական հողերի կողոպուտը: Իրլանդիայի թալա-
նումը: Հացի որենքներ: Արդյունաբերության զարգա-
ցումը: Արտաքին քաղաքականության ակտիվացումը:
Մրցակցություն Ֆրանսիայի հետ: Անգլիայի մասնակ-
ցությունը իսպանական ժառանգության համար մղվող
պատերազմին: Ամերիկյան գաղութներ: Ստրկավաճա-
ռություն: Ակցիոներական ընկերություններ: Բիրժա:
Սպեկուլյացիա: Անգլիական բանկը: Գյուղացիների քայ-
քայումը: Բանվոր դասակարգի զրույթյունը:

ԳԼՈՒԽ 13. ԲՆԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՅԵՎ ՏԵԽՆԻԿԱՅԻ
ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ 16—17-ՐԴ ԴԱՐՆԵՐՈՒՄ

§ 1. Տեխնիկայի զարգացումը.— Արտադրության և
և տեխնիկայի զարգացումը: Կապիտալիստական հարա-
բերությունների աճումը և բուրժուազիայի վերելքը:
Արդյունաբերական տեխնիկայի զարգացումը: Լեռ-
նային գործի տեխնիկան: Ինքնամանիչը:

Ջրի և քամու ուժով դարձող շարժիչներ: Ժամա-
ցույցներ: Գյուղատնտեսական տեխնիկան:

Ռազմական տեխնիկայի աճումը: Հրետանային զեն-
քի կառուրելագործումը: Կարճափող հրացան: Պիստո-
լետներ: Կայծքարի հրացաններ:

Ծովային գործի տեխնիկան:

§ 2. Բնագիտության զարգացումը.— Աշխարհա-
դրական գիտելիքներ: Քարտեզներ և զլորուտ. Մերկա-
դոր: Աստղաբաշխությունը և աստղագիտությունը: Կո-
պերնիկ: Յեկեղեցու դիրքը Կոպերնիկի տեսության վե-
րաբերմամբ: Որացույցի ճշտումը:

Ջորդանո-Բրունո, Գալիլեյ: Գալիլեյի հետապնդու-
մը ինկվիզիցիայի կողմից: Տիխո Բրադե: Կեպլեր: Մա-
թեմատիկա, մեխանիկա և ֆիզիկա:

Լեոնարդո-Դավինչի, Տորիչելլի: Դեկարտ: Բոյլ:
Ալբերտիս և քիմիա:

Կենսաբանական գիտությունները և բժշկականու-
թյունը: Պարացելզ: Վեզելի Գարվեյ, Իսահակ Նյուտոն
(1463—1727):

Համառոտ տեղեկություն կրթության սիստեմի մա-
սին: Կապ տեխնիկական և գիտական զարգացման մի-
ջև: Նոր բուրժուական կուլտուրայի պայքարը ֆեոդա-
լականի դեմ: Գիտության և կրոնի պայքարը:

Սովերիա: Վետովյան պրոցեսներ:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0403238

211